

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT

XVI. évfolyam

7—8 szám

1907

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET

ÉRTESÍTŐJE

SZERKESZTI
MERZA GYULA

KIADJA AZ ERDÉLYI
KÁRPÁT-EGYESÜLET

TARTALOM: *Apáthy István:* Óserdők. — *M. Kovács Géza:* Pilis, Ponor, Remetei-sziklaszoros (hét képpel). — *Figyelő:* Biharvármegye és egyesületünk. — *Különfélék.* Idegenforgalmunk és az E. K. E. muzeuma. — A kuszótúrákról. — A svájci vasúti forgalom. — Az útjelző színek tartóssága. — *Egyesületi élet:* Az E. K. E. választmányi ülései. — Az E. K. E. révi osztályának közgyűlése. — Az E. K. E. folyó évi kitérőiről (III.). — Az E. K. E. új tagjai. — *Turista- és fürdőügyi hírek.*

Előfizetési ára 10 korona
Megjelenik évenként hatszor

Az E. K. E. rendes tagjai tagdijuk fejében ingyen kapják

KOLOZSVÁR

Szent Bonaventura könyvnyomda

1907

STEIN-féle Ujdonságok!

Leány-Backfisch-Kostümökben, kabátokban kalapokban, szőrmegallérokban, sapkákban és capüchonokban.

Legujabb Modellek!!

Fiú-Ruhácskák, Téli kabátok, Szőrme-Sapka és Gallérok, Matróz-Sapka.

Gyermekruha

Csecsemő kelengyék

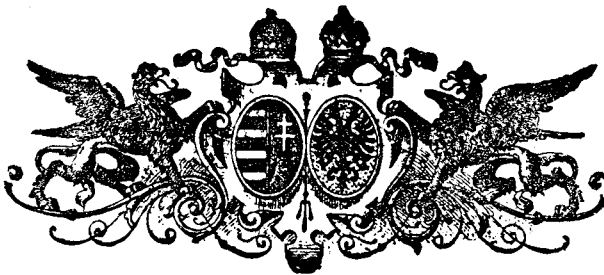
nagy választékban! Tornaruhák és Nadragok, Iskolai kötények raktára, Posztó-, Bőr- és kötött Kamáschni, Harisnyák. Mellfitző-terem! Mérték szerinti készítés!

különlegességek!

Mátyás király-tér 1. Tanácsház.

Cs. és kir. udvari szállító.

Szerb kir. udvari szállító.

NEUMANN M.

férfi- és gyermekruha-telepe

Kolozsvár, Mátyás király-tér 14.

A tavaszi és nyári idényre tavaszi és nyári öltönyöket, átmeneti kabátokat (Double Ulster) Havelok-ujjakkal és ujjak nélkül, rövid gazd. kabátok szövetséléssel, a legujabb kivitelben.

Nagy választék fiú-, leány-ruhák- és felsőkabátokból.

Minták és képes árjegyzékek ingyen és bérmentve.

Levélben való megrendeléseknél elegendő mértéknek egy régi öltöny beküldése. — Gyermekruhák rendelésénél elegendő, ha a gyermek korát, a kívánt szint és árt velem közlik.

Turista-öltönyök és turista-gallérok a legszebb és legczélszerűbb kivitelben.

RIGÓ BAJOS női divatáru, kézmű-áru és fehérnemű kereskedése

Kolozsvárt, Wesselényi Miklós-utca 5. szám.

Dús választékú raktárában mindenféle kivitelben és minőségben kaphatók divatos női ruhaszövetek, Selymek, Díszek, Ruhabélészek, Nap- és Esőernyők, Harisnyák, Keztyűk, Delenek, színtartó Zephirek, Batíztok, Szatinok, Pikétek, Kretonok, Vászna, Siffonok, Kanavászok, Csinvatok, Paptanok, Függönyök, Ágy- és Asztalterítők, Butorkelmék és Szőnyegek, valamint mindennemű kész Fehérneműek stb. Olcsó árak! Pontos kiszolgálás!

KÉRJÜNK E. K. E. GYUJTÓT!

E. K. E. gyűjtő megrendelhető az *Unió* magyar általános gyűjtőgyár részvénytársulatnál, Budafok. 5% az E. K. E. javára.

BURGER FRIGYES

GYÓGYÁRU-, VEGYSZER-
ÉS ILLATSZER-ÜZLETE

Kolozsvár, Mátyás király-tér (Szathmáry-féle ház.)

A Karolina orsz. kórház, Vörös-Kereszt-Kórház, M. kir. államvas-
útak, Magyar kir. tud. egyetemi intézetek, több betegsegélyző
... pénztár és vidéki kórház, gyógyanyag- és kötszer szállítója ...

Dús raktárt tartok mindennemű e szakmába való anyagokból.

Mindennemű bel- és külföldi
gyógyáru különlegesség.

Angol, francia illatszer- és
pipere-cikkek.

Gunmi különlegességek (prae-
servatív) férfiaknak és höl-
gyeknek.

Háztartási cikkek, padló-
fénymázak. — Ásványos
gyógyvizek.

Gazdasszonyok
figyelmébe!

Előírásom szerint gyorsan, ol-
csón és tisztán lehet minden-
féle likórt és rumot házilag
előállítani.

Árjegyzékkel szívesen szolgálok

Turistáknak való zsebgyógy-
tár 2 koronától 5 koronáig.

Kola készítmények, erő-
sítő szernek, fáradalmas
utazásoknál.

Amor arc-crème a legjobb bőrápoló!

Zsirtalan! 1 tégely ára 1 korona.

Részletes árjegyzékkel szívesen szolgál Burger Frigyes. ■■■

NOVEBBI B. Kolozsvár, Mátyás király-tér 16.

Minden hölgynek érdeke

DÚS VÁLASZTÉKU
DIVATCIKKEIMET

megtekinteni.

Tájékoztatásul:

1 m. jó erős Tennisz-flanel . . . 16 kr.

1 m. 120 cm. széles szövet 45, 55, 65 kr.

1 m. jó mosó karton szövet 20, 22, 25 kr.

FOG műterem!

NAGY JENŐ

szájpadnélküli műfog-
speciálista fogműterme

Kolozsvárt, Wesselényi-M.-utca 6. (Dr. Goth-ház.)

— Elvállalom a fogászat körébe tartozó összes teendőket. —

Munkáimért felelősséget vállalok, úgy jutányosság, valamint tartósság tekintetében és azokért díjazást utólag elfogadok. Felvilágosítással naponta 1—2-ig a nagyérdemű közönség rendelkezésére állok. — Vidékieknek levélbeni megkeresésére azonnal válaszolok. — **Szegényeknek 8—9-ig ingyen rendelés.** — A nagyrabecsült közönség pártolását kérem. Tisztelettel **Nagy Jenő, szájpadnélküli műfogspeciálista.**

IRODALOM.

Magyar Zenetudomány. Ezt a címet viseli egy most indult zenészet havi folyóirat, mely *Hermann Antal dr.* és *Major J. Gyula* zenetanár szerkesztésében nemcsak irodalomtörténeti, de néprajzi érdekeket is szolgál, amennyiben az összes hazai népelemek zenéjének tanulmányozásával foglalkozik. Természetesen első sorban a magyar zenével népszichológiai, muzikológiai, nemzeti és társadalmi szempontból, hiszen a magyar zene a néplélek legérdekesebb megnyilatkozása s a zene és a népiség bennünket leginkább érdeklő unatkozásait és összefüggését látjuk a népzeneben. A Szombatosok énekeiről, népzenei kincseinknek fonográf útján való gyűjtéséről, az erdélyi századok népzenejéről, a finn dalköltészetéről, a magyar cigány zenéről s a speciális oláh hangszerek elnevezéséről szóló kisebb-nagyobb közlemények az előtűnk fekvő tartalmas füzetben már is elég gazdag néprajzi anyagot ölelnek fel.

A *Magyar Zenetudomány* a külföld számára idegennyelvűi abrégó-t ad ki s a jelen 1—2. számhoz pálics Horváth Ádám sajátkezűleg írott hangjegyeinek fénykép-mását kezdi közzé tenni. — Előfizetési ár 10 korona. — (Budapest, I. Győri-út 13.).

Divat Újság. Az elegáns tómenti és hegyi fürdőknél sokféle ruhaformát hasz-

nálnak. Fehér a főszin. Tómenti fürdőben a vászon, pikét, voile santung-selyem, tafota és foulard a legalkalmasabb. Itt említjük meg azoknak az apró kis napernyőknek a föltámadását, a melynek használatában nagyanyáink oly nagy mesterek voltak. A divat hamarosan, mielőtt a nyári szezon bevégeződnék, kalapudonsággal lepi meg a hölgyeket. Halványzsinű túllforma, marabu tolldiszszel. Alig lehet ennél könnyebbet és bájosabbat, de a mellett mulandóbbat is, elképzelni. Hogyan viselik ezt a kalapot, nehéz megmondani. A párisi nő úgy teszi a fejére, a hogy saját „én“-jének megfelelőnek és arczához legjobban illőnek találja. Laposan a fejre téve, annyira hátra csusztatva, hogy hátul mélyen a nyakba lenyúljon. Ha a francia szokást követjük, ezt a kalapot akár esküvőkön is lehet viselni.

A havonta 2-szer megjelenő *Divat Újság* előfizetési ára nagyon olcsó: Negyedévre postán való szétküldéssel 2 kor. 20 fillér. (Budapest, Röck-Szilárd-utca 4.)

Balaton múzeum. A balaton múzeum-egyesület Apponyi Albert gróf kultuszminiszterhez fölterjesztést intézett, hogy az egyesületnek állandó múzeumi palotát építsen. A múzeumok főfelügyelősege ez ügyben most szintén fölterjesztést intézett a kultuszminiszterhez, melyben arra kéri a minisztert, hogy a balaton múzeum épületére már a jövő évi költségvetésbe tette-
mebb összeget vegyen föl.

Uj Drogéria

Kolozsvár, Deák Ferenc-utca 8. sz.

Ajánlok versenyáron:

Állatgyógyászati-, betegápolási- és háztartási cikkeket.

Angol és francia illat- és pipere-cikkeket.

Rum- és likőr-essenciákat.

Brandoló-, tarso- és Kerbschnitt munkákhoz mintázott falapokat, tüket és kellékeket.

Dubiniewicz Oszkár, droguista.

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.

Őserdők.

— Főlolvasás a^rCzárán-emlék javára. —

Irta Apáthy István dr.

Valamikor lenyúltak a folyóvizekig s a hegyifolyókat elkísérték a síkra, ahol azok már nagy folyamokká növekedtek. Lenn volt a tölgyerdő, azután jött a bükk; föntebb a bükk nyirfával vegyült. Majd megjelent közte a fenyő; a többi fa lassanként elfogyott és megmaradtak a fenyő rengetegei, 700 méternyi magasságon túl egyedüli uralmuk alá hajtva az erdőt. De 1200 méteren túl a mi hegyeinkben megint a bükk szokott erőre kapni, és megmaradnak egészen a felső erdőhatárig a bükkök. Ahol az erdő már csak tengődik, ott újra tűlevelűek foglalják el a tért, s az erdők maradványai a törpe fenyővel végződnek. Azon túl egy darabig még tarka színekkel ékeskedik a havasi pázsit; jön a gyopár birodalma s végezetül a mohoké, a zuzmóké, melyek még a kősziklától is életet követelnek. De győztes a szikla marad, s az örök hó már csak a kopasz sziklára borul.

Amit az élőlények szervezete megkövetel, hogy tenyészhessenek vagy teremhessenek, és amit az élettelen környezet megadhat hóben, fényben, nedvességben, a szelek járásában s a talaj alkotásában: mindezek egymással alkura lépnek, s a megalkuvásnak, a létrejött egyensúlynak képe az, a mit a földön erdő, mező s az erdőnek és mezőnek lakói mutatnak. A sok ezer éves békét csak az ember zavarja meg, aki beéri azzal, hogy csak pusztítson ott, ahol emberi erő már nem alkothat.

A természet harmóniája talán sehol sem nyilvánul olyan szépen, mint azokban az erdőkben, melyeket fejszecsapás még nem ért, ahová még nem hasított ösvényt az emberi önzés. Az őserdők fogalmához nem tartozik a tikkasztó meleg, nem tartoznak a leskelődő párducok, a csörgőkigyók, de még a majmok és papagályok sem. Vannak őserdők a mi havasainkon is; de mindig föntebbre szorúlnak határaik.

Czárán Gyula imádta az őst, a hamisítatlan természetet, a sziklákat, a havasi réteket, a járhatatlan erdőket. De még sem imádta eléggé. Mert akkor nem mutatott volna útát a természet kincsei közé az embernek. Legalább is nem gondolta meg, hogy nem keres mindenki úgy, mint ő, csak lelki gyönyöröket a természetben; hogy vannak, sőt legtöbben olyanok vannak, akik a sudár fenyőben nem az alkotás nagyszerűségét bámulják, hanem a deszkák számát, a melyek a törzsből kitellenek. A Czárán Gyulától tört úton, az ő nyomában, sajnos, nemcsak természetimádók és tudósok jártak, hanem durva lelkek és tolvajok is: a kincsekből rabolnak és nem egyet elpusztítanak, ha

el nem vihetik. Hogy milliónyi értékeket a pillanatnyi haszon aprópénzére válthassanak, megsemmisítenek milliókat. Ész nélkül döntögetik a természetes fenyőket s a hegy meredekén, mert le nem vihetik, lezúdíttják a völgybe, ahol pozdorjává törik a legtöbb. A szálas bükkerdőkben meggyűrűzik a fákat, körül levágva kérgüket, hogy elsorvadjanak a százéves óriások. Nagyon nehezek, nem lehet őket leszállítani a völgybe, adjanak helyet a fenyőnek. De a zápor lemossa a fenyő alól, mielőtt az csak póznává is nőhetne, a bükk gyökereitől többé össze nem tartott termő földet. Nem gondolják meg, hogy abban a magasban a fenyő azért adott helyet, talán már évezredek előtt, a bükknek, mert ott nem tudott megélni, a bükk pedig jól boldogul. Nem gondolják meg, hogy ott, a hová a természet bükkerdőt ültetett, azért nincs, mert nem lehet fenyőerdő. Ápolni, dédelgetni lehet egyes fenyőfákat a nékik nem kedvező viszonyok között is; lehet növelni fákat, de nem lehet erdőt. Mert minden nagyra nőtt fa többé kerül, mint amennyi értékű építő vagy tüzelő anyagot az embernek visszaadhat. Addig is fűrészmalmost állítanak a legszebb ligetbe, s a malom körül, az ember és állatai nyomán, kivész nemcsak a fa, hanem a havasi rét is: a tarka violák, a narancsszínű *hyeraciumok* és a selymes pázsit helyén iromba nagy bojtorjánok verik föl a talajt.

A természet imádója mindig följebb vonúl, mindig járhatatlanabb helyekre, ahová az emberi önzésnek már nincs miért utána mennie. Ott még vannak igazi erdők, igazi rétek és igazi sziklák.

Ott vannak a *Czárán* Gyula birodalmában, a Kék Magura hátán, azok az őserdők, amelyeknek ingoványjaiból szivárognak elő a Galbina forrásai. Onnan még fát nem vágott emberi kéz. Ott még látni, hogyan támad és hogyan múlik el az erdő a természet hamisítatlan törvényei szerint, emberi beavatkozás nélkül. Ott még a fenyő csak természetes halállal hal meg, ha nem esik el a viharral vívott csatákban. Egy-egy nagyobb ütközet után százával feküsznek a legyőzött, a ledöntött óriások. Esésük messze környezetben össze zúzott mindent, s a hatatmas törzs végében, mint függőleges fal, földestül ott van a fának egész gyökérzete. A tusakodás közben a törzs a vihar előtt meg-meghajlott, de nem tört derékban. Csakhogy a szél minden erejéből belefogódzott a lombokba és addig-addig feszítette, újra meg újra neki-rontva, míg csak egyszer gyökerestől ki nem döntötte ellenfelét. A lombok aztán elfonnyadtak, a törzs elkorhadt az ingoványos földön, a gyökerek közül az eső kimosta a földet; de azért a gyökerek fonadéká, mint valami áttörhetetlen sövény, még ott marad sokáig, mikor az elkorhadt törzsből a szomszéd fákról oda hullott magok már régen kicsiráztak, mikor a törzset a rajta nőtt sok-sok fiatal fenyőcske halovány zöldje már régen eltakarta. A kicsi fenyők megnőnek, a gyöngébb elpusztul az erősebbiknek árnyékában, a földi giliszták, a hangyák s az új gyökerek át meg átdolgozzák a régi fának korhadékát, és az lassanként termő talajjá alakul, amelyen már új óriás készül csatára a viharral.

Az őserdőre nem a fának nagysága, nem is a sűrűsége jellemző. A fő, hogy az élők világa s az élettelen környezet emberi beavatkozás nélkül jutott legyen el az egyensúlynak abba az állapotába, amely az erdőnek mostani képét adja. Az sem lényeges tehát, hogy milyen fából áll az erdő. Az idők folyamán, ősi volta mellett is, nagyot változhatik ugyanaz az erdő. Ahol ma tölgyekből áll a rengeteg, ott valamikor, a jégkorszak előtt, pálmafák sűrűje lehetett, és még korábban, a kőszénkorban, páfrányok, de nem a mai törpék, hanem fenyőszálakkal vetekedők uralkodhattak. Az erdő ilyen átalakulásának egy jól ösmert, nem csak elgondolható példájával később még behatóbban foglalkozom.

Annak a módnak vizsgálatából, ahogyan az erdő állatai és növényei egymással, és állati meg növényi szervezetek az élettelen környezettel megalkusznak, nagyon sokat lehet tanulni. Az őserdők élete a természetnek sok

titkára megtanít. De legtöbbet okúlunk, ha a különböző égaljak őserdőit hasonlítjuk össze egymással.

Legállandóbbak, legkevesebb változáson mentek körösztül időtlen idők óta a trópusok alatt lévő, a forró égövi őserdők. Engedjék meg, Hallgatóim, hogy, elhagyva a mi havasainkat, először is a forró égöv alá, egyik jávai, szumátrai vagy brazilai őserdőbe vezessem el Önöket.

Magam, testileg még nem jártam ott. Magyar természetvizsgáló egyáltalában kevés járt. Majd ha általánosabbá lesz az a fölfogás, hogy a magyar tudományt sem éppen csak házi használatra kell művelni; hogy a magyar nyelven való írásból sem szabad az idegenek utánzására jogcímét és az eredetiség hiányára takarót formálni; majd ha magyar könyveink minden lapjával kötelező levelet fogunk írni arról, hogy munkánkkal nem maradunk el a legnagyobb nemzetek fiai mögött sem; és majd ha ezt nekünk nemcsak a külföld hiszi el, hanem itthoni illetékes köreink is: akkor bizonyára magyar embernek is gyakrabban lesz módja arra, hogy a forró égövi erdők kincses bányáiból sajátkezűleg is hozzon tudást és új igazságokat.

De azért, Tisztelt Hallgatóim, merjenek eljönni velem, magyar vezetés alatt is az őserdőbe! Lelkileg nem egyszer jártam ott. Különösen midőn, szobámba zárva a hidegtől, néztem ki ablakomon, és a téli világnak koldús volta bántott . . .

Hó mindenütt, köd a légben, ritka verőfény, hévtelen sugár. Zuzmara az ágon lomb helyett silány vigasztalás. Ami élt, nagyrészt halott, vagy ha él még most is, dideregve panaszkodik. A nyomorra szájalom, az egyhangúságtól nyomasztó érzés fog el, és vágyat ébreszt bennem, újra meg újra, más égalj után. Ami él, ne haljon meg soha, vagy új élet fakadjon menten a nyomában. Illat kíséren, meleg el ne hagyjon s a természet mindig örüljön! . . . És hosszú, hosszú vágyakozásom, amint a hótakarót nézegetém ablakomból, elröpített magával . . . A forró égöv őserdejében járok, az erdőnek óriási oszlopokon álló, árnyas templomcsarnokában. Teteje, a mozdulatlan, örökzöld lombtető csak elszórt ablakokon át engedi, hogy hatalmas sugárkévekkel alátörjön a fényzőn. A talajon kisebb fák, harasztok és kúszó növények végtelen változatossága: mindenféle más-más forma tűnik elem, újat meg újat alkotni az őserő soha ki nem fárad. Egy-egy nagyobb fán, mely csak száz láb magasban kezd elágazni, hatalmas pillérein az élő boltozatnak, száz meg száz más faja a növényeknek élősködik: ez csak támaszt keres rajta, az erősebben, hogy fölküszsék napfényre áhító virágzatával a lombokon túl, a szabad ég alá; az gyökereit fúrja a nagy fa testébe és annak nedveiből meríti a táplálékot, melyet a talajból áthasonítani ő maga élhetetlen. Némely törzs olyan, mintha négy-öt másból volna összenöve; mély vályúlatok kísérik végig, sőt itt-ott át is fúrják, úgy hogy egyik oldaláról a másikra körösztül lehet látni. A harasztoknak százszorosán szárnyas levele csipkediszt ad a bozótnak, a liánok a törzseket összekúszálják és nehéz lombfűzereket vezetnek egyiktől a másikhoz. Sokhelyütt délben is szürkületi homály van és a talaj nedvesége soha ki nem szárad. A talaj párázata és millió meg millió levél lehellete tele zsúfolja a levegőt, s a levegő lágyan ölel. Minden tagomban sokszorútt életet érzek, de aztán sokszorosán álomra is vágyót. Megyek azonban tovább, tovább; verőfényes tisztásokra, sík vidékre is jutok: mindenütt az egyaránt bújó növényzet, az alakoknak pazar bősége, viruló zöld. Megyek, megyek tovább rónatájon, dombon át, szabad ég alól lombsátor alá, zöld tetővel kék boltozatot váltogatva.

Büszke örömmel tölt el a gazdagság, de valami hiányzik, s hogy nélkülözöm, mindinkább nyomaszt. Zöld, zöld mindenütt, határtalan óceánja a lombnak! De hol van a virág, hol a színpompa, amelyre vágytam, amelyet vártam, hol a sürgő tarka élet? Mérföldeket bejárok, de virágot nem lelek, s ha igen, fölötte szegényet avagy rútat.

A töméntelen sok levelet nem ékesíti a mi erdőtisztásaink tarkasága. Az egyhangú zöldet nem szakítja meg az őszi lomb sárga, barna színe, a vadszőlőnek élénk pirossága. Hogy itt-ott, nagy ritkán, akad duzzadó, húsos szírom s egy-egy virágnak nálunk hallatlan pompája: nem lesz Önöknek elég kárpótolás, ha nincs egy árva madár messze környezetben, amely daloljon hozzá, bár egyszerű danát is.

Csönd mindenütt, úgy rémlik, örökre. De nem; egy távol kiáltás hallik, majd hosszú idő múltán egy recscsenés. Egy ártatlan, gyümölcssevő állatot ragadott meg a jaguár vagy az óriáskígyó; egy fakolosszus roskadott össze a saját tenyészetének terhe alatt. S aztán még mélyebb lesz a csönd, végtelen a magány. Nincsen az évszaknak változása; a meleg mindig egyforma, egyenlő hosszú a nappal s az éjjel. A nap mindig ugyanabban az órában lép föl az égre; délben függőlegesen süt le az eltikkadt növényzetre. Délután felhők verődnek össze, villámlás, dördülés, zápor. Az eső hamar elvonul, tömérdek lomb és gyümölcs leverte a földre; de a hőség enyhült és beáll az est. A nap lementét nyomban követi, jóformán szürkület nélkül, az éjjel. S ez így megy hónapról hónapra egyaránt, a végtelen magányban.

Igazuk van, az ilyen egyforma élet nem boldogíthat. Tavasz és ősztől a nyár de mit sem ér! Lombfakadás, lomblehullás!: úgy-e nem adnák oda a levélnek mindig egyként tartó életéért? Hisz a tél is csak a nyarat tanít megböcsülni. — — Nézzék csak ablakukból a hótakarót, kisüt a nap, és a zuzmara lassan, csillogó pelyhekben hullik a fáról. Szép az is, — ha tudjuk, eljön a nyár.

De a trópusok alá tél nem jöhet. Éppen a hőmérséknek rendkívül csekély ingadozása az, ami az ottani éghajlatot a tömérdek csapadékon kívül jellemzi. Nem a rendkívüli meteorológiai jelenségek, hanem a mindig egyforma jóllét. Sőt a hőmérsék nem is emelkedik oly magasra, mint gondolnók. Itthon, nálunk is van, nyár derekán, árnyékban is 32—33 C°, ami ott, pld. Batáviában, az észlelt legnagyobb átlagos napi hőmérsék. Csakhogy nálunk ez tart néhány hétig, aztán — a tél bekövetkeztével — leszáll 30—40 fokkal a hőmérő; ott leszáll, az esős évszakban, 5—6 fokkal. Az éjszaka pedig csak 2—3 fokkal kevésbé meleg, mint a nappal. Ha a hőség az egyenlítő alatt néha nyomasztóvá lesz, annak csak ez egyformaság, a hó fölhalmozódása az oka.

Fázni azonban azért időnkint még ott is lehet. A fázás nem a hőmérséknek általában való alacsonyságától, hanem a bőr érzékenységtől s a hőkülönbözet hirtelen föllépésétől függ. Bates írja, hogy négereinek éjjelenként, midőn szabad ég alatt voltak, a foguk vacogott a fázástól; s egy barátom, Müller Vilmos mondta nekem, hogy soha életében úgy nem fázott, mint néhányszor Blumenauban, a tropusi Braziliában.

Az éghajlat ez állandóságának felel meg a forró égövi szintér bősége és bujasága, de egyszersmind egyhangúsága, látszólagos élettelenisége is. Növénykertek, állatseregletek, múzeumok egészen hamis követelményeket támasztanak bennünk európaiakban a trópusok színpompája és sürgő állatélete iránt. Minden természetbúvár bevallja, hogy, midőn először időzött az őserdőben, igen kellemetlen csalódás hangolta le. Különösen a beavatatlan nem veszi tekintetbe, hogy a növénykertek, állatseregletek stb., fáradságosan hordva össze és ott mesterségesen tenyésztve, kis helyre egyesítik azokat a jellemző s gyakran pompás állat és növény alakokat, melyek az egyedeknek, a példáknak többnyire csak kis számában, nagy területekre szétosztva s ott is jól elrejtve vannak meg az őserdőben.

Mindenekelőtt nagy ritkaság a szebb virág. Föltűnő virágok hiánya éppen egyik jellemző vonása az őserdőnek. Wallace írja, hogy hónapokig járt a borneói erdőkben és csak néhányszor akadt említésre méltó virágokra. Általában, minél bújább valahol a növényzet, a virágok annál igénytelenebbek a túltengő zölddel szemben. Legpompásabbak az alpesi virágok, ott, ahol a

növényzet már-már megszűnik. Szép virágokban a mi Floránk sokkal gazdagabb, mint a forró égővé. Akit valaha elvezetett *Czárán* Gyula úgy július vége felé a Galbinában a felső és az alsó Flórarétre; aki látta ott azt a pompát, tarkaságot, azt a vetélkedést színben, illatban és formákban: az ne vágyódjék a forró égöv virágpompája után, mert az a miénkkel nem vetekedhetik.

Gazdagon színezett állatok dolgában ellenben a forró égöv Faunája összehasonlíthatatlanul többet mutat föl, mint a miénk. Határozott bélyeget azonban ezek se nyomnak a tájra; óraszámra lehet ott járni, és nem lát az ember élő lényt, nem hall hangot, mely jelenlétüket elárúlná. Említett barátom két év alatt, míg a Blumenau körüli őserdőkben utazott, az ott előforduló, sőt arányosan nem is ritka emlős állatok közül Paccát, Jaguárt, Tapírt, Vaddisznót, Vadmacskát, Hangyászó Medvét, Tövíses Disznót soha sem látott; majmot néhányszor pillantott meg, csak hangjukat hallotta gyakrabban, főleg a Bőgő Majmokét, mely igen messzire elhat.

Ami a csúszómászókat illeti, Alligatort nem látott; a nagy, egy méter bosszú Tejus-gyíkkal azonban többször találkozott, midőn ez a száraz évszak forró napjain, déltájt az út közepén sütkérezett. Többször bukkant a nagy egerészó kígyóra is; a hosszú, vékony Ciphokigyó nem ritkán nézett a lombok közül a szemébe és csapódott majdnem az arcába, nem kis meglepetésül; látható, amint lustán hever a napon, a téglavörös alapon, feketével és sárgával színezett Korállkigyó. Ez utóbbi mérges, de nagyon is lusta arra, hogy harapjon. Veszedelmesebb, igen mérges kígyók a Chararagák (Bothrops), melyekre, minthogy színük nem föltűnő, a mezítlábas erdei vándor könnyen rátaposhat. Mindezek arányosan nem ritkák, mégis eltelhetnek hetek, hónapok anélkül, hogy szeme elé kerülnének. Gyakrabban mutatkoznak, de nem az őserdőben, hanem a kertek virágzó vagy gyümölcscsel megrakott narancsfái körül a papagájok és a kolibrik. Kolibrikből azonban, jóllehet elterjedésük Amerikára van korlátozva, nem kevesebb mint 400 fajt ismerünk már is, és rajtuk a ragyogó színeknek, a tolldíszeknek minden képzelhető csoportosítását.

A különböző fajoknak ez a rendkívül nagy száma más állatosztályokon belül is az, ami első sorban jellemzi a trópusok Faunáját. Általában a fő különbség a forró égöv s a mérsékelt égálgak állatvilága közt abban áll, hogy amott a fajok, nemek és családok csekély számának helyébe, amelyek a mi világunkban ismeretesek s amelyeknek jó része az egyedeknek nagy sokaságával hat, inkább a fajoknak s még inkább a nemeknek és családoknak óriási változatossága lép, amely fajoknak azonban többnyire kevés példaszámban van képviselőjük. Ha nálunk, teszem föl, egy-egy fán, ami ugyan nem ritkaság, száz madár zsibong, akkor ez a száz mind veréb vagy seregély lesz; ha ellenben a forró égöv alatt egy bizonyos területen egyszerre tíz madarat találunk, ami ritkaság, úgy a között a tíz madár között alig lesz kettő egyforma, ugyanabba a fajba tartozó.

Ebből magyarázható amaz állatvilágnak bámúlatos gazdagsága; de ebből egyszersmind látszólagos szegénysége is, ami az avatatlant annyira meglepi. Azt sem kell más részről feledni, hogy valamely állatfajnak közönséges volta korántsem áll arányban azzal, hogy mily gyakran bukkantik reá az, aki nem szakértő keresője. Arányban ritka állatokkal gyakorta találkozhatunk, ha azok akár színük, akár formájuk által szembeötlők és nincs érdekükben, hogy rejtőzzenek.

Megyünk az őserdőben, árnyas mesgyén, vagy a tapirok csapásán, elmerülve az egyforma zöldbe, a mély csöndbe és önmagunkba; és íme, egyszerre tenyéryní, szemkápráztatóan kék pillangók rajognak körül, tíz, húsz vagy több; mert megszámolni ki tudná, mikor a másik pillanatban már eltűntek. A pompás *Morpho achellides* e lepke; ellentétben gyönyörű rokonaival, melyek magasán, a fatetők fölött csillogtatják szépségüket, ránk nézve hiába, alacso-

nyan szokott szállni és Braziliában meglehetősen gyakori. Az egész csoport az út közepén, korhadó gyümölcs köré gyülekezett volt; de nem láthattuk, mivel szárnyukat pihenéskor függélyesen össze szokták fogni, s azok alul szürkék, vagy barnák, olyan rajzolatokkal, mint a száraz levél. Fölrebbentek, s aztán megint leültek, nem látni belőlük semmit. Ily hirtelen föl villanásokban nyilatkozik az őserdő pompája. Rendes körülmények között minden állat, amelynek vannak ellenségei, és van a legtöbbnek, arra használja föl a teste színeit, hogy a környezetébe minél jobban beleolvadjon, észrevétlen maradhasson. Hiába hallunk a fán százával leveli békát vagy papagályt; ugyancsak szem legyen, amely belőlük egyet is megpillant.

De talán már eleget is időztünk a forró égöv alatt! Ne hagyjuk azonban el addig, míg — *Wallace* adatait használva föl — nem jellemeztem még egyszer az állatvilágát, a zoológusnak ez egyik legkeresettebb aranybányáját.

Először is nem valami leskelődő tigriseket, pápaszemes kígyókat vagy más gyilkos fenevadat kell kiemelnem, hanem a szelid, az ártatlan pillangókat. Ezek nyomnak ugyanis az ottani tájra legföltűnőbb bélyeget számuk, nagyságuk és pompájuk miatt, amihez még nem ritkán föltűnő alak és lassú, méltóságos, önmagát mutogató röpülés járul az olyanokban, melyeknek húsát, úndorító szaga miatt, madár nem élvezheti, s melyeknek haszon, ha föltűnnek, hogy véletlenül más, élvezhető lepkével ne tévessze össze valamely szeleskedő madár. Egész Középeurópában mindössze nem sokkal több, mint másfél száz, nagyrészt igen ritka, többnyire koldús színezetű és apró nappali lepke fordul elő; Braziliában *Bates* csak egy helyen, Para körül, 700-at, jobbara gyönyörűt jegyzett föl. Látjuk tehát, óriási a különbség. Egyéb bogarak is vannak nagyok, gyakran védő színekkel és megfelelő rajzolatokkal ékesek. Hangyák és más kisebb bogarak iszonyú számuk által ejtenek bámulatba. A madarak közül a papagályok, az emlős állatok közül a majmok lépnek előtérbe, két rend, melyek kéz gyanánt használt lábaik és utánzási hajlamuk dolgában hasonlítanak egymáshoz: a majmok tollatlan papagályok, s a papagályok tollas majmok. Ezekhez járúlnak a csúszómászók és kétéltűek közül a gyíkok s a békák; ami a kígyókat illeti, azok, bár sok van, ritkán kerülnek az ember szeme elé.

Feleljünk meg már most arra a kérdésre, miért található annyi sajátos állatalak, annyi bizarr forma, gazdag színezet éppen a forró égöv alatt, különösen a földnek őserdőből alkotott egyenlítői gyűrűjén, ahol a növényvilág is a legpompásabb, legbujább?

Az ok nem pusztán a fénynek s a melegnek hatása, hanem inkább az az állandó egyformaság, ahogy ott úgy azok, mint minden erője a földnek működik és mindig működött. Az évnek forgása nem hoz gyilkos változást az éghajlatba; kiszámíthatatlan idők óta olyanok a viszonyok, mint ma. Különböző jégkorszakok pusztították végig a mérsékelt égöv országait és számos nagy, sajátos állatalakot kiirtottak, amelyek ott kedvezőbb időben kifejlődtek volt. Az egyenlítői övben ellenben mindig csordúltig volt az élet kelyhe. Szakadatlanul működött a szervezeteknek ama bonyolult kölcsönhatása, mely egyik főtényező az új eltérések előidézésében, s amely a természetben minden hézagot átmenetekkel igyekszik kitölteni. De, a mi nézetem szerint sokkal fontosabb, mindig meg volt a lehetősége annak, hogy az eredendő, a fejlődés alsóbb fokain azonban még meg nem nyilvánuló sokféleségnek minden megnyilatkozása helyet és megélhetést találjon. Az állandó küzdelem az éghajlat váltakozása és mindig újra bekövetkező zordonsága ellen az eredendő sokféleséget szükségképen szerényebb határok közé szorította a mérsékelt s a hideg égöv alatt; útja vágódott minden olyan szín és alak megnyilatkozásának a továbbfejlődés rendjén, mely vagy magában véve káros volt, vagy pedig más káros tulajdonságokkal, mint péld. csekélyebb ellenállással a hidegben stb., szövetkezett. A mely élőlények a faji továbbfejlődésük rendjén az adott

viszonyokkal ellentétbe kerültek, azoknak faja kipusztult. Az aequator alatt mind e nehézség nem fordult elő. A létért való küzdelem, már amennyiben az elemek ellen irányult, ott mindig gyerekjáték volt; táplálék mindig bőven állott rendelkezésre, a természet mindig frissel szolgált; védelmet és hajlékot se lehetett nehéz találni. A fizikai viszonyok változásai is, melyeket csak kozmikus befolyások és geológiai események idézhettek elő, szükségképen olyan lassúak és fokozatosak voltak, hogy a tulajdonságoknak mindinkább megnyilatkozó különbségeibe nem igen nyúlt bele gyomláló kezével a természetes kiválogatódás. A továbbfejlődő szervezetek alkalmazkodhattak a viszonyokhoz és a szervezetek viruló bősége szép harmoniában maradhatott velük. Helyet talált ott számtalan olyan alakja az élőlényeknek, melyek a fajfejlődés során másutt kipusztultak. Röviden, az aequatori öv az úgyszólván teljes folytonosságú, gát nélküli fajfejlődés eredményét tárja elénk, holott más részein a földnek időnkénti megszakítások, sőt teljes pusztulás is vetett gátat az élő lények átalakulásai elé; és így mind kevesebbféle élőlényben folytatódhatott máig a független továbbfejlődés. Ezért az egyenlítő alatt a fejlődésnek szabad tere volt, nálunk pedig számtalan akadálylyal kellett küzdenie; az ottani állat- és növényvilágnak számos olyan alakja van, mely nálunk rég kipusztult. Ott aeonok óta zavartalan haladhatott a maga útjain, azokat kényekedve szerint válogatva, a fejlődés; azért fejthette ki ott az állatvilág alakoknak és szokásoknak azt a sokféleségét, színeknek és rajzolatoknak azt a pompáját, ezért állott helyre a természet erői közt az a teljes egyensúly, mely bennünket a trópusok alatt bámulatba ejt és elragad!

Ellenkezőleg, sok sanyarúság után, sok leküzdött nehézségnek, sok megpróbáltatásnak árán alakult ki a mi erdőink, a mi őserdőink mai képe. A trópusok erdői az egymás mellett való megférésnek a képét mutatják. A természetben először is arra törekszik minden élő lény, hogy a másik mellett megférjen és hogy másnak helyet adjon. Küzdelem és harc csak ott támad, helyesebben a megélhetés nehézsége, a struggle for life, a mit nem egészen helyesen fordítunk létért való harcnak, csak ott nyilvánul meg számbavehetőleg, csak ott szabja meg az élővilág képét, a hol nagyon kevés a hely, a hol tehát nagyon kevés már az ennivaló.

De ez az összeütközés sem mindig vezet az egyik félnek pusztulására, hanem igen gyakran a kölcsönös megegyezésre, alkalmazkodásra. Nagyon érdekes és a körülményekhez képest majd az egyik, majd a másik módon végződik például a küzdelem, melyet valamely erdőben, ahol magukra vannak hagyatva, a fák és a bokrok folytatnak egymással. Minél kedvezőbbek a talaj- és éghajlati viszonyok az erdőképződésre egyáltalában és minden irányban, annál többféle fa található együtt, s azok a földön és levegőn békében osztoznak: bükk és tölgy, nyír és szilfa váltakozik a fenyővel. De a hol mostohább az égalj, soványabb a talaj, ott csak bizonyos fák maradnak meg, azok, amelyek az adott viszonyokhoz leginkább illenek; lehet az oly erdő hatalmas, de nagyon egyhangú. Ha idővel változik az égalj, változnak, a mint már mondtam, az erdő fái is; a régiek másoknak adnak helyet. Tanulságos példáját észlelték ennek Dániában. Ma Dániának fő erdei fája a bükk. Az volt már a rómaiak korában; de a bronz korszakban, a mint a tőzgetelepek tanulmányozása bebizonyította, még nem létezett ott a bükk, hanem uralkodott, óriási erdőket alkotva, a tölgy. A még korábbi korszakban ellenben a jegenyefenyő volt a leggyakoribb. A zordon jégkorszak végén azonban még az sem, hanem a nyírfa és a nyár, melyeknek határvonala ma is sokkal messzebb terjed az északi sarok felé; kevésbé nyúlik fölfelé a jegenyefenyő, még kevésbé a tölgy és legkevésbé a bükk. Hogy tehát az utóbbi meghonosulhatott Dániában, az biztos jele az ottani égalj megszélidülésének az újabb geológiai korszakban. De hogy nemcsak meghonosult, hanem a nyírfa, fenyőt, sőt a tölgyet is kiszorította, annak más oka van. A nyírral legkönnyebb volt elbánnia.

A hol a nyír a bükknek lombjához ér, ott az ő ágai elsatnyúlnak, mert a bükknek sűrűbb, hatalmasabb levélzete elfogja előle a levegőt és a napfényt; de a nyír magasabbra tud nőni a bükknél; fölnyúlik tehát annak koronája fölé és ott még ki tudja fejteni lombját. Így ő maga megél; de rövidebb életű a bükknél, és fiatal csemetéi nem képesek az utóbbinak sűrű lombsátora alatt megerősödni, holott a bükk csemetéit a nyírfának gyér lombja nem akadályozhatja a növésben, ha az ő árnyékába jutottak is. Végül a bükk marad a győztes, és a nyír mind északabbra, vagy a sovány homokterületekre és a mocsarak partjára szorúl az égerrel és a nyárral együtt, a hol a bükk nem képes megteremni. A különben hatalmasabb és hosszabb életű tölgy fölött is az az elsőbbsége a bükknek, hogy az ő csemetéi megnőnek a tölgy árnyékában, de a tölgyéi a bükk lombsátora alatt nem. A fölött tölgygyel nem bír a bükk, hanem, mivel a szaporodását, elvénülő fáknek újakkal pótlódását, nehezíti, lassankint mégis legyőzi az erdei fák királyát.

Lényegében hasonló a növények harca egymással mindenütt. Kicsiben ugyanezt látjuk egy négyszögméternyi pázsítdarabon is. Hogy réteinken teremnek gyöngéd virágok, melyek minden tavasszal tarkára kihimezik, azt a kaszálásnak köszönhetjük. Kit ne érintett volna már szomorúan a letarolt rét, ahol előtte való nap még annyi pompa volt eleven?! Vigasztaljuk magunkat azzal, hogy, ha az erősebb fűszálakat korlátlanul hagynók nőni, mind megfojtanák, mert nem engednék levegőhöz és világossághoz jutni, a tövükben termő gyöngédebb virágokat, és néhány év alatt vége volna a tarkaságnak. Pázsitaink virulatában a kasza tartja fönn az egyensúlyt és a növényfajoknak szinte csodálatos nagy számát. Havasi réteinken pedig, ahol már kasza nem jár, elvégzi ezt a kedvező évszak rövidsége.

Darwin egy négyszögméternyi régi pázsítban 20 fajta növényt talált, melyek 18 különböző nembe és 8 különböző természetes rendbe tartoztak. Minden tekintetben alkalmazkodva az egymás igényeihez, mindenik más-más irányban használta ki a közös termő helyet. Bizonyos tekintetben küzdöttek egymással, de még inkább önmagukkal, hogy egymásnak szükségleteihez módosulhassanak, hogy ne legyenek kénytelenek harcra kelni egymással. A trópusok erdőiben azért van oly bámulatos sokféle fa együtt, mert kezdettől fogva arra törekedett mindenik faj, hogy éljen ugyan, de azért hagyjon élni másokat is; csupán arra törekedett, hogy ő maga éppen a fönmaradásra elegendő számban állítson utódokat, hogy ne legyen kénytelen a saját fönmaradása által a másokét tenni lehetetlenné. Hogy egy-egy familia minden helyet a saját nemzedékének akarjon lefoglalni, azt az ember nem a természetől tanulta. A trópusok erdőiben oly egyenletesen vannak eloszolva a különböző fanemek, hogy az embernek ugyancsak keresnie kell néha, míg egymáshoz hasonló kettőt talál. Másképen áll persze a dolog a természetnek sanyarúbb körülményei között; mert ott, hogy egy-egy faj általában fönmaradhasson, egyedeinek lehető legnagyobb számával kell helyet foglalnia. Ezért állanak a mi havasi őserdőink vagy csupa bükkből vagy csupa fenyőből.

Bárhon pillantunk is bele a természet háztartásába, a harcot csak az önvédelem legvégső eszközének látjuk. Bosszú, hiúság, kapzsiság és uralomvágy sehol sem idézi elő. A természetben minden csak fönmaradni vágyik; ha kizárólagos uralomra jut, az versenytársainak élhetetlensége, a miatt van, hogy azok nem tudnak alkalmazkodni hozzá, ellenben ő tud amazokhoz. Mert a tölgy hatalmas és szilárd és századokig tartó, tövében a fűszál pedig törékeny és mától holnapig él: ne higyjük azért, hogy a fűszál alkalmazkodik csupán a tölgyhöz. Tömegüknek s a bennük mozgó életerőnek arányában mindkettő megteszi egymás iránt. Ha követ ejtünk a földre, nemcsak a kő halad a föld felé, hanem a föld is közeledik a kő felé, bár e kimozdulásából földrengés még nem is származik. A természet törvénye szerint csak az jogos, a mi kölcsönösségen alapszik: a királynak, hivatása arányában, éppen úgy

kell alkalmazkodnia a legutolsó favágóhoz, mint ennek ő hozzá. A gazdag adjon a szegénynek, s a szegény ép úgy adjon a gazdagnak: mindenik abból a mije több van, megfelelő arány szerint.

Nagyon fölületesen ismerik a természetet, akik azt állítják, hogy ott az erősebb nincs tekintettel a gyöngébb iránt. Soha sem bántotta sólyom a fülelilét, ha éhség nem kényszerítette reá. Csak akkor vágja bele karmait, hogy fölfalhassa — önvédelemből. Bosszúból vagy kegyetlenségből ép oly kevéssé öli meg, mint a hogy az ember nem gyűlöletből vágja le az ökröt, hanem csak akkor, ha reá szorúl, és csak annyit, amennyire szüksége van. A ragadozó állatok a nékik táplálékul szolgáló lényekkel ép oly kevéssé folytatnak harcot, mint a hogy mi nem harcolunk a birkákkal, a melyeket lemészárlunk. És viszont, valamikép a birka nem harcol velünk, úgy nem harcol a gazella az oroszlánnal. Mindeniket váratlanul, életük örömei közepett éri a halál és fájdalmat nem okoz nekik. Arra, a hogy ember pusztítja az embert bosszúból, gyűlöletből vagy uralomvágyból, nincs példa a természetben. Farkas-evő farkasok nincsenek és nem is voltak soha, se tigrisevő tigrisek; de emberevő emberek vannak. Ebben a részben talán csak a patkány, ez a legvérengzőbb állat, mása az embernek.

De hát mit szóljunk, például, ahhoz, hogy a dolgozó méhek ősszel kidobják a heréket a kasból, sőt meg is ölik őket? Megölik fajtársaikat, társaságuk tagjait, hogy télen át a méz s a virágpór mind nékik maradjon! Csak látszólag kegyetlenség; voltakép a legjogosabb önvédelem. Nyáron át, míg tartott a bőség odakünn, míg lehetett gyűjteni, a dolgozók a heréktől sem sajnálták a tápot; engedték, hogy az ő fáradozásuk árán hizzanak a tétlenek. De mikor nem lehet többet gyűjteni, mikor a dolgozók maguk is a készletre szorúlnak, természetes, hogy kiutasítják azokat, akik nem járultak megszerzéséhez, inkább, mintsem maguk szenvedjenek utóbb szükségét. A herék nem akarnak szépszerével távozni. Testileg erősebbek is a dolgozóknál, a melyeknek csak egy fegyverük van, de az aztán halálos. A dolgozók önmagukat védelmezik a kiutasított, de távozni nem akaró és valószínűleg erőszakoskodó herék ellen, midőn őket fullánkjukkal leszúrják. Vajjon elitelnők-e azt a családot, amely szívesen látta, etette-itatta a vendéget, míg magának is volt bőven, de távozásra szólítja a saját jószántából menni nem akarót akkor, midőn szűkebb idők következnek. A vendégszeretetéről híres arabs is azt tartja, hogy a vendég első nap öröm, második nap teher, a harmadikon mirigy.

A legadázbabnak és legkevésbé az önvédelem végső eszközének látszik a harc — a nőért. A természet csak a nőért való harcban mutat példákat arra, hogy fajrokonok egyenesen rátámadnak egymásra és dulakodnak a legnagyobb elkeseredéssel. Csattognak a szarvasagancsok, csapkodnak a szárnyak, vágnak a karmok a nő színe előtt végső kimerülésig. Hiszen ez nem önvédelem, mert az egyik gímet nem bántaná többet a másik, csak hagyná ott a küzdőteret! Nagyon tévednénk, ha így gondolkoznánk. A szaporodás nem egyéb, mint a faj fönmaradása az egyedi életen túl. A hím tehát a haláltól védi meg önmagát, midőn mindent elkövet, hogy módja legyen utódjáról gondoskodnia. Csak úgy nem hal meg egészen, ha tulajdonságai abban fönmaradnak. A küzdelem a család alapíthatásáért és a családért a legtiszteletreméltóbb, mert a legjogosabb önvédelem. Két hím nem szeszélyből udvarol ugyanannak a nőnek, hanem mert több nincs elérhető közelben, mert azt a nőt elnyerni egyedüli módja a család alapíthatásának. Ahol van annyi nő, mint hím, nem ád összetűzésre okot a megosztozás. Ha az embereket is olyan szempontok vezetnék a nőért való harcaikban, akkor — az voltakép meg is szünnék, avagy köztünk soha sem is létezett volna, Európában legalább, ahol több a nő, mint a férfi. A Helenáért való harc oktalan vérengzés, de a szabin nők elrablása jogos önvédelem volt. És nem olvastam a történelemben, hogy a rómaiak egymás között is hajba kaptak volna miattuk. Ha társadalmunk

férfitagjait is az a szempont indítaná harcra a nőért, mint a mely a természetben kikerülhetetlenné teszi, akkor mindjárt kevesebb lenne a földön az önzés és az agglégény, a keserűség és a — hervadt rozsmaring.

És bárhol néznők is a küzdelmet a természetben, mindenütt csak önvédelemnek látnók, avagy csak a megélhetés nehézségeit fejezhetnék ki e szóval. De a természet azért semmikép sem nyújtana oly szomorú, oly lehangoló képet, ha nem néznők bele önmagunknak magunkalkotta keserűségeit. Igaz, hogy sokkalta több a születő, mint a megélhető; de ha ez nem volna így, élet se létezhetnék egyáltalában, mert az új élet s a meglévőnek folytatása egyaránt csak életnek átalakulása. Igaz, hogy az életnek ára mások halála. Amde a halál borzalmai a természetben nincsenek meg. Nem létezik a halál sejtelve, aggodalom és rettegés.

A szitakötő, a mely táncol a víztükör felett, nem tudja, hogy ő holnap már nem lesz; úgy él, mintha örökké fogna élni, és a nap sugarának, szárnya erejének, hogy szabadon csaponghat, végtelenül örvend. És midőn fölvetődik a vízből a hal, a mely bekapja, vagy reá csap a fecske, élete pillanat alatt megszakad, és miatta nem ismeri meg a kint. Néhány órai zavartalan öröm, és aztán a megsemmisülés: hát nem ugyanannyit élt-e a szitakötő, mint a százéves agg? Hiszen a végtelenségben mindenik csak pillanatot élt. És nem jobban élt-e a szitakötő, mint az aggastyán, aki talán már évek óta küzd a kórral és tudja, rettegve várja a halált?

A madár, mely az ágon csicsereg, tavasszal, a legnagyobb bőség idejében jött a világra; és ha fárad élelmiért, nem öröm-e maga a fáradás is, mely az izmok gyakorlataival, az erőnek érzetével jár? Dalolhat és örülhet lombnak és virágnak. Ha ilyen pillanatban ragadják meg a sólyomi karimok és éri általuk rögtön, szenvedéstelenül a halál: nem csak a görög bölcsnek vágya teljesült-é be rajta? Meghalni az élet legboldogabb pillanatában! Azután meg, ha jön is az éhség időszaka, a tél, a természetben nem olyan az éhség, mint az üres kunyhók négy fala között. Az élelem után járni, röpülni vagy futni, annyira lefoglalja az éhező állatnak összes szellemi működését, hogy önmagában a lassú gyöngülést észre is alig veszi. Lassankint elernyed és mielőtt éhen halna, megeszi egy másik állat. És a hidegnek kínjait sem engedi érezni a folytonos mozgás, és ha az állat meg is fagy, éjszaka, álomban, fájdalom nélkül éri a halál. Végül, amennyiben szenvednek az állatok, mi az övék a mienkhez?! A mi szenvedéseinket csak idegrendszerünknek nagyobb fejlettsége teszi oly nagyokká. Amennyivel magasabb fokán állunk a fejlettségnek, mint az állatok, annyival többet is szenvedünk. Több gyönyörben azonban csak akkor részesítene az élet, ha oly természetesén élnénk, mint ők, — ne értsenek félre, nem állatiasan, hanem emberi voltunkhoz méltóan, de természetesen. Ne szomorítson bennünket tehát a természet harca a létért, és ne azt tanuljuk meg tőle, hanem a kölcsönös alkalmazkodást, ami a természetnek örök harmóniáját szüli.

Mily bámulatos, például, a kölcsönös megegyezés, ahogy a különböző fák, bokrok és virágok nyílásuk idejére egymás között megállapodtak! Nem kérdezte még senki Önök közül, Hölgyeim, magában, hogy vajjon miért siet annyira a hóvirág, miért nyílik a mandulafa már akkor, mikor még oly kietlen a vidék; miért engedi a fűz és mogyoró, hogy a márciusi szél oly durván zillálja gyöngéd barkáikat? És miért vár oly késő őszig a kikircs, mikor már elköltözött az éneklő madár, és éjjelenként dér lepi el a mezőt? Ha a virág csak arra való volna a növénynek, hogy kérkedjék vele; ha ott is csak azért ékeskednék ragyogó színnel és messze ható illattal a virág, hogy másoknak legyen tőlük mit irigyelniök, akkor nem nyílnék olyan időben, mikor még rajta kívül nincsen más a tájon. Azért van meg minden évadnak a maga virága, mert nekik életkérdés a bogarak, méhek és pillangók látogatása. Kelyhükbe mézet az ő számukra gyűjtenek. A látogatók viszont testükön a hím-

port átviszik egyik virágról a másikra. A liljom nem azért csalogatja magához a lepkét, hogy az nála maradjon, hanem hogy tovább menjen; egy virág se kívánja udvarló szerelmét csak magának, hanem azt akarja, hogy abban minél több társa részesüljön. A virág voltaképp nem is a méhbe szerelmes, hanem a szomszéd virágba, vagy talán egy messze, messze lakóba. A méhek csak szerelmi póstája a virágoknak; tőle küldik egymásnak szerelmük és fajuk fönmaradásának zálogát, az aranyszínű virágport. És e szolgálatáért kap mézet jutalmul a közvetítő. Ha már most minden virág egyszerre nyílnék, a bogarak nem győznék mindnek elintézni megbízásait; sok, sok virág epedne hiába szerelme tárgyától üzenetért. És viszont a tavasznak és nyárnak többi részén át, nem lévén kinek szolgálni, a bogarak maradnának munka és kereset nélkül. Mikor azonban messze könnyezetben nincs még más virágzó, mint a mandulafa, hozzá siet mindenik méhe és dongó, lepke és bogár, hogy néki szolgáljon. A mandulafának szüksége is van sokra közülök; azért nyit oly szép virágokat, melyek a tavaszi égnek háttérétől a még lombtalan ágon oly kedvesen ütnek el, azért fejleszt oly messze ható illatot, hogy minél többen észre vegyék. A legközelebbi mandulafa is távol van talán, és alig minden századik bogár jut el tőle odáig a hímporttal.

Sok növény, nevezetesen erdei fáink mind, nem akarnak a bogarakra szorúlni, hanem inkább a szélre bízzák üzenetüket, a hímport. Azért fejlesztnek belőle oly sokat; oly kora tavasszal, még a lombfakadás előtt pedig azért, hogy a szállongó hímportnak ne álljon útjában a levél. Szép, föltűnő virágra avagy illatra nincs szükségük; a csipős északi szél nem állna meg száguldában, hogy bámúlja szépségüket. De a melyek a bogarak figyelmére szorúlnak, azoknak van is ragyogó szirmuk, édes illatuk, hogy azt fölkeltsék, mézüik, hogy megjutalmazzák. Számtalan, csodálatosnál csodálatosabb módja van a bogarak és virágok egymáshoz való alkalmazkodásának. A végeredmény, a teljes harmónia pedig abban áll, hogy minden virágnak jut néki való bogár és minden bogárnak néki való virág.

Ezt mondja és még sok más ilyen titkot mond az erdő. Én meghallgattam, amikor legőszintébb. Meghallgattam és leírtam az erdő hajnali imáját. Nem négy fal között, az íróasztal mellett, hanem valósággal odakünn hallottam...

A hajnali ima hálát ad a boldogságért az egész hosszú nyáron át. Én is boldog nyarat kívánok hallgatóimnak, lehetőleg a havasi őserdők, de honi fenyvesek tövében. Kívánok boldog nyarat — hálából a türelemért, a mellyel végig hallgattak.

Pilis, Ponor, Remetei-sziklaszoros.

— (Az E. K. E. kirándulása július 14-én.) —

A Kolozsvárról Székely-Kocsárd és Tövis vasúti gócpontokon át valamelyik nappali vonattal Arad felé utazónak, ha van érzéke és a valódi örök szépet meglátó szeme, igen szép tájkép változatokban van alkalmja gyönyörködhetni.

A Kis-Szamos téres völgyéből Apahidánál az ugynevezett Mezőség szélét érintve bizonytalan süppedékes sós talajon, fátlan, dombos vidéken 4 alagút között kanyarogva, csiga lassusággal erős pöfékelés közepette kapaszkodik fel

a vonat a 475 m. magas vízvázasztóra. Van idő tehát bőven a különleges florában való gyönyörködésre. Virágosvölgy állomáson túl már örült zakatolással szalad le a vonat az Aranyos tág medencéjébe s mert közben jobb oldalról felbukkan a gyönyörű Székelykő hatalmas gerince, majd pedig a Tordahasadék alsó nyílása és az Alsó-Fehérmegyéből átintegető hegyes síveg alakú Pilis hegynek kopasz csúcsa is, szinte jólesik, hogy Gyéresen megáll, mert jobban szemügyre vehető az az érdekesen tagolt kopár sziklavilág, a melynek zordonsága harmonikusan olvad össze a termékeny és fejlett mezőgazdasági kultúrával bíró történelmi nevezetességű Keresztesmező és az azt határoló Aranyos folyó bal partjáról, majd a Maros folyó jobb partjáról kiemelkedő erdőkoszoruzta előhegyek nyugodt képével.

A vonat rövid idő alatt a Maros völgyébe ér. Székely-Kocsárdnál nyugatra fordul és mindenütt követi a méltóságosan hömpölygő folyó irányát. Kibővül a tájkép. Az eddig látott hegyekhez az erdélyi érchegység kéklő vonulata sorakozik olyan szépen, olyan elbűvölően, hogy nincsen toll, nincsen ecset, mely a gyönyörű képet szemléltetni tudná.

A Pilis egyre jobban előre nyomakodik. A Csákyakő, majd a Kecskékő vadul szakgatott csúcsai bontakoznak ki a kékségből és úgy tetszik, mintha a hatalmas hegylánc egy összefüggő gerincet képezne, pedig az Erdélyi Érchegységnek e keleti vonulata a gáldi és diódi patakoktól át van törve és borzalmasan fenséges sziklaszorosokat rejtegetnek magukban, a melyek vasúti állomásokhoz (Nagyenyed, Tövis) való közelségüknél fogva is igen hálás és élvezetes kirándulási célponttul kínálkoznak, különösen a mióta ezt az egy évtizeddel ezelőtt még szekérvízlekedést nem ismert érdekes vidéket egy 74 km. hosszú merészen kanyargó útvonallal átmetszették. Ez út a híres Detonata alatt a bucsumi völgyben csatlakozik a Gyulafehérvár—Topánfalvi állami úthoz.

Eme érdekes vidék felkeresése, illetőleg megmászása a Pilis hegynek és annak lába alatt lévő diódi közönségesen Remetei-sziklaszorosnak bejárása volt az E. K. E. 10 tagjának feladata a folyó évi július hó 14-iki egynapos kirándulás alkalmával.

A kirándulók 13-án este 10 óra 51 perckor indultak el Kolozsvárról. Nyedre éjjel 2 órakor érkeztek meg és a *Két Hattyu* szálloda előtt találkoztak e sorok írójával, ki előre útazott a kirándulás egyes dolgainak előkészítése céljából. Pont 3 órakor kocsijaink előállottak. Ekkor jó kedvvel és vidáman búcsúztunk el a nagyenyedi rendőrszemélyzettől, házigazdáinktól, mert szíves meghívásukra a rövid $\frac{1}{2}$ órás várakozási időt a rendőrségi irodában töltöttük el. A kocsik pontos érkezését jóelőjelnak vettük, dacára, hogy a délnyugati látóhatárt felhő borította. De hogy is ne örvendeztünk és bízunk volna hagyományos szerencsénkben, a mikor a legnagyobb akadály az ominozus kocsikérdés rendben volt!? Ezt csak azért említem fel, mert a fuvarosok és vezetők megbízhatatlansága és pontatlansága miatt a kirándulások sikere a legtöbbször kockán forog. Nem mulaszthatom el tehát azt, hogy e helyen is köszönetet ne mondjak dr. *Varró* László polgármester és *Sombori* Sándor rendőrkapitány uraknak, hogy a jó kocsik előállításával egyesületünket támogatni szívesek voltak.

A hűvös szellő csakhamar kiűzte az álmot a szemekből. A pirkadó hajnal mihelyt Felenyed elhagyása után elértük Muzsina előtt balra a kitérőt már köszöntött. A kollégium hatalmas tölgyerdeje közé érve, gyönyörködhetünk a madárvilág ébredésében és szívtuk tele tüdővel az ózondús levegőt. Csakhamar mérsékelni kellett a lovak futását. Egy hatalmas emelkedés állott előttünk. Mintegy ízelítőül, hogy milyen is lehet az út tovább a *mokányok* földjén. A felső-orbói völgyből már 7 kanyarodóval kapaszkodik fel az út a 300 m. magas, szintén szép erdővel (Szabaderdő) borította hegyre. Ezért leugráltunk kocsijainkról és mintegy hegymászó előgyakorlatul erdei ösvényeken át gyalog siettünk felfelé. A tetőn elmaradt az erdő. Ujra kocsira ülve egy kopasz gerincen haladtunk az előttünk felbukkanó *Pilis* és az annak lába alatt levő E. K. E. menedékház felé, első célpontunkhoz, a hól reggelinket voltunk elköltendőik.

Az E. K. E. Pilisi menedékháza.

Dr. Ruzitska Béla felvétele.

A szép üdelombozatu erdő elmaradását sem fájlaltuk már, mert jobbra igen szép kilátást kaptunk a kelő nap fényözönétől megvilágított Kőkőzre és a *Székelykőre*, továbbá balfelől a mély szakadásos völgyekbe, melyeknek oldalain Remete község házai és pajtái több kilométer távolságra szétszórva helyezkednek el.

Reggel 6 órakor már a menedékháznál voltunk, hol 3 nagyenyedi turistát találtunk, kik ott tanyát verve napok óta bujták a hegyeket. Csakhamar előkerült a háti zsákokból a jó és sok ennivaló s vidám falatozás között költöttük el reggelinket. Hogy örvendett mindenik tagunk a gyönyörű, modernül berendezett és tiszta menedékháznak. Mindeniknek szeméből előcsillant a megelégedésnek és büszkeségnek jóleső érzése, hogy láthat Erdélyben is végre egy el nem fúcsolt olyan magyar turista alkotást, a mely versenyez a külföldi hasonló létesítményekkel. Szinte fájt nekem az, hogy ki kellett őket ábrándítanom és figyelmüket reá kellett irányítanom az erdélyi turistaság nemtörődömsége, hogy ne mondjam gyávaságára.

Hiányzott a menedékház faláról a házirend, a vendégeknyv, a látogatási szelvény-füzet, melynek alapján látogatás díjakat szedne az ör stb. stb. Miért

legyen valaki E. K. E. tag, miért támogassa valaki az egyesületet, a mikor minden ellenszolgálmány nélkül élvezheti a nehéz munka nyomán keletkezett hajléknak áldásos oltalmát!? Az E. K. E. menedékház közvetlenül a Pilis alatt egy forrás mellett épült. Egy tágas éjjeli hálásra is berendezett szobája és 2 oldalt nyitott nagy tornáca van, a melyről a Maros terére elragadó kilátás nyílik. Fuvarosainknak megrendeltük, hogy egy óra mulva induljanak el és a Pilis nyugoti oldalánál várjanak reánk, mi pedig neki indultunk a meredek sziklának, hogy az 1259 m. magas csúcsról gyönyörködhessünk a tájképben. Pár percig tartó nehéz mászás után csakhamar fűvel és ezernyi nyiló vadvirággal borított lankás oldalra és onnan tovább játszunk könnyűséggel összesen $\frac{3}{4}$ óra alatt a csúcsra érteünk. A látvány, jóllehet a nagyon távoli hegyek ködben voltak, mindenkit elbűvölt. Lábaik alatt annyi nyiló saxifraga, hogy kaszálni lehetne, és a meredek s fantasztikusán

Sziklataraj a Pilisen.

Dr. Ruzitska Béla felvétele.

csipkézett északnyugoti sziklaoldal, melyre törpe cserje igyekszik felkapaszkodni, de a kőkoloncoktól se hogy se tud. Leültünk pihenni a legmeredekebb és legjobban összekuszált szikla tarajra és onnan sokáig gyönyörködtünk az alattunk levő mese szép tájban.

A Pilis csúcsa a környék többi hegységeitől elkülönítve áll. A kilátás róla 3 irányban teljesen szabad s csak északra van kissé fedve a lapos Tarkő által, ezért megmászása annyival is inkább háládatos, mert tanulságos betekintést enged a hegység rendszerébe. A szemlélő előtt ki van tárva az egész Marosvölgye mellékvölgyeivel. Gyulafehérvár, Tővis és Nagy-Enyed szabad szemmel látható. Távcsővel Nagy-Szeben. Az egész déli határláncolat a Retyezáttól a Nagy-Királykőig, a Hargita, a Kelemen-havas, a Radnai havasok és a Cibles tiszta időben körben kiemelkednek. Fájdalom a reggeli párák miatt mi csak részben élvezhettük e gyönyörű panorámát. De annál szebben látszott a Fehérkő, a Csáklyakő, a Kecskék vadul szagatott csúcsa és a délutáni bejárásra kitűzött Remetei-sziklaszorosnak mély, szédítő borzalmas völgye. Északkeletre a bájos torockói völgy, Torockó-Szentgyörgy, Torockó fénylő tornyaival, a Székelykő és a Bedelői havasok karsztos tetői mind igen

szépen látszottak. Ugyancsak szépen bontakozott ki délnyugati irányban a Verespatak-offenbányai hegység a Detonátával.

A Pilisről délnyugati irányban igen meredek sziklaösvényen, kötörmeléken át botjainkra támaszkodva, majd cserjékbe kapaszkodva ereszkedtünk le nagy ovatossággal a kocsi útra. A leereszkedés kissé fárasztó volt, de jó kedvvel, feledve minden nehézséget tette meg mindenki, mert biztatta az a tudat, hogy 20 perc múlva kényelmes kocsi ülésen pihenhet. Máskülönben is a Pilisnek csipkézett nyulványa fantasztikus alakzataival lépésről-lépésre gyönyörködtetett. Igen érdekes volt a szikla nyergen egy kőcsompó, a melyet sokáig botjára támaszkodó mócnak hitt mindenki. Midőn látcsővi vizsgálódás után tudatára jöttünk annak, hogy a kő csakugyan kő, azonnal megkereszteltük azt *Decebalnak*. Alig értünk le a kocsi út közelébe egy pompás forráshoz, már hallottuk lovaink csengőit és csakugyan derék fuvarosaink voltak,

Az E. K. E. ponori menedékháza.

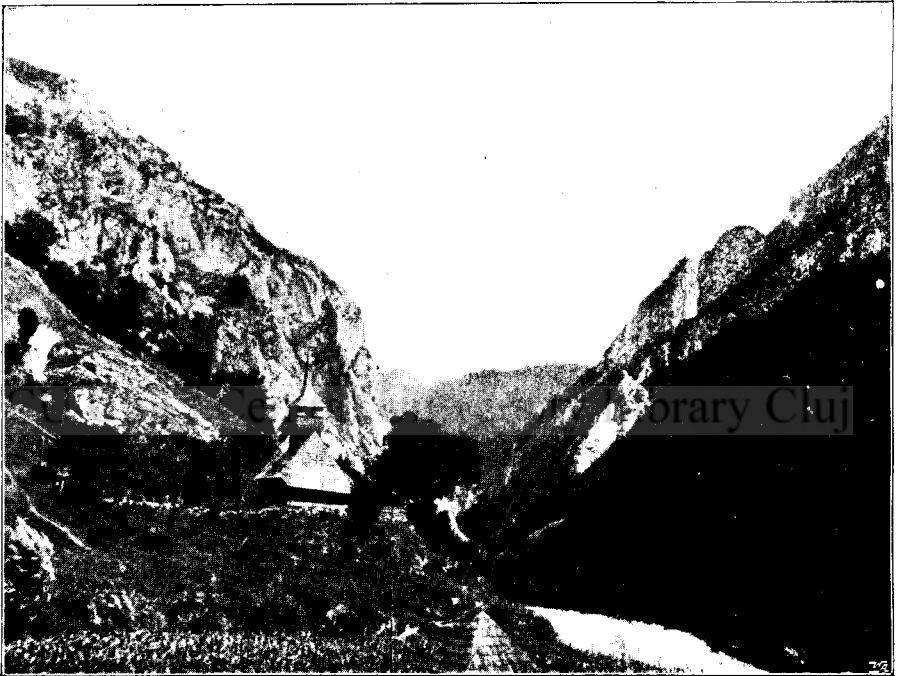
Dr. Ruzitska Béla felvétele.

kik olyan pontossággal érkeztek meg, hogy a legkisebb késedelem nélkül szállhattunk be a kocsikba. Ezután Tarkó felé, majd annak oldalán keresztül 1000 m. magasban kocsiztunk tovább és gyönyörködtünk a hegyvonulatok minden fordulónál változó képében.

A nyugati Érhegységnek főgerince a *Detonátával* és az Aranyoson tuli hegyvonulatnak nagyszerű panorámája az Öreg-havassal, Runki-szorossal stb. tárult elő. *Remete* községnek *Brezest* nevű házcsoportját elhagyva megkerültük a Hopást és azután a Szkája nevű gerincet, és onnan kis lejtő után a 31—32 kilométeres közti útszakaszon d. e. 10 órakor értük el második célpontunkat a *Ponori E. K. E. menedékházat*. E menedékháznak három szobája van. Az őrnél egyszerű élelmiszerek tojás, sajt, szalonna stb. kaphatók. Ezért megbecsülhetetlen az Érhegység belső vidékére teendő kirándulásoknál. Mind a három szoba gyönyörűen van berendezve. Nagyszerű tisztaság! Szinte félve léptünk poros, nehéz szeges cipőinkkel a hófehérre sikált padlóra. Oh de a pilisi menedékháznál levő siralmas állapotok itt is megvannak! Ebédünket elköltve pihenésre nem gondoltunk, hanem a menedékház elől szemléltettük a gyönyörű vidéket és térképeinket nézegetve igyekeztük meghatározni az

egy csúcsokat. Tekintettel arra, hogy az előző napokon nagyobb esőzések voltak s így további utunk sikere kétséges volt, a megállapított tervezettől eltérőleg már délután 1 órakor útra keltünk, hogy a *Remetei-sziklaszorost* egész hosszában bejárhassuk. Fuvárosainknak meghagytuk, hogy vonuljanak vissza a pilisi menedékházhoz és ott várjanak be.

A menedékháztól könnyű sétával egy mély völgy katlanban ereszkedtünk le és csakhamar elértük a Tarkő és Nikája sziklák között a Kisgyógy pataknak gyönyörű sziklaszorosát s végre Remetének *Tyeja* nevű telepét kis oláh templommal, a melynél festőibb képet képzelni sem lehet. A sziklaszorost 300 méter magasra is felszökő változó színű mészkő falak

A Tyeja-telep.

Dr. Ruzitska Béla felvétele.

barlangszerű üregekkel, tornyokkal alkotják. A sziklabirodalom vadságát néhol apró cserjék zöldje enyhíti. Majd előtűnik egy fenyves is, a mely a jobbra fekvő szikla báját jelentékenyül fokozza. A mintegy 1000 m. hosszú szorosnak igen jól járható gyalogösvénye van. Nagyobb vízállás alkalmával is látogatható. Igen élvezetes és hálás kirándulási pont tehát mindazoknak, akik a *Ponori* menedékházhoz két-három órai séta után visszaakarnak térni. Egy fordulónál már a diódi patak törtet elő. Néhol örvénylő eséssel nagy kőtuskókon rohan át. Megszűnik az ösvény és aki a sziklabirodalom e rejtelmes és fenségesen nagyszerű világába be akar pillantani annak a szűk sziklacsatornában sokszor térdig érő vízben kell gázolnia. Esős időben a szoroson való áthatolás teljes lehetetlen. Nagyobb vízállásnál is csak körül-

tekintő ovatossággal sikerülhet. Nekünk ez utóbbi osztályrész jutott. Társaimat a nagy vízállás egészen lehangolta. Csak hosszas tanakodás, kísérletezés és biztatásra kezdték meg a behatolást. Egyik képünk a sziklaszorosnak felső részét ábrázolja éppen akkor, a mikor az átkeléshez készülődnek, a másik pedig mikor már nagyobb bátorsággal gázolják a vizet. A szorosban nedves hideg levegő van. Az oldalak leggyönyörűbb sziklaszálakkal és tornyokkal vannak díszítve. Egyes zugokban ember által el nem érhető erdőfoltok és a magas havasi florának nagyszerű változatai diszlenek. Elszorul a kebel arra a gondolatra, hogy valamelyik sziklatorony hirtelen leomlik. Nem is volna tanácsos szélvihar esetén e vad vidéken járni, mert a sziklaomlásoknak jelei

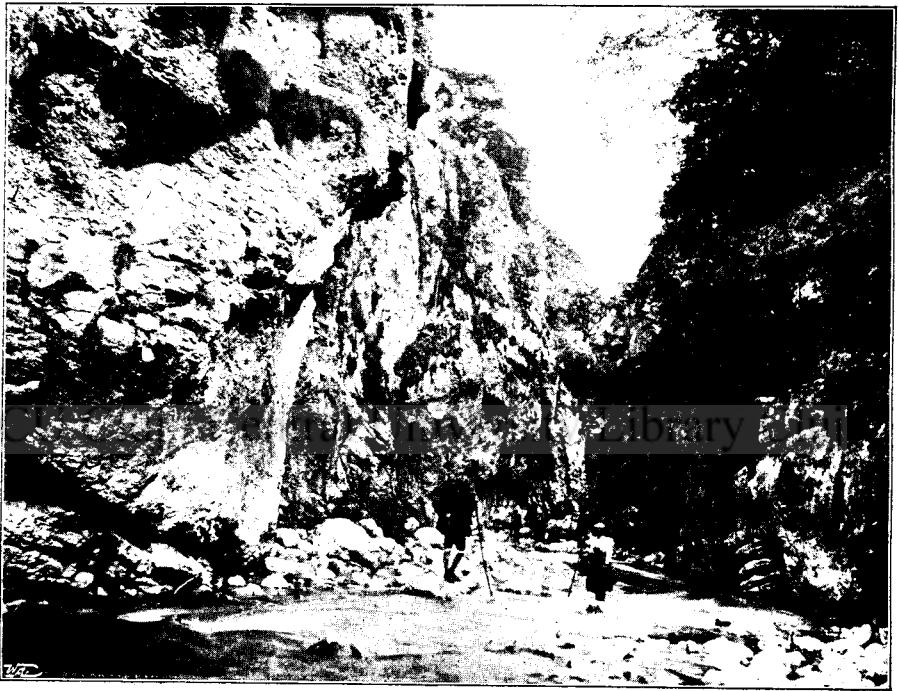

Remetei-sziklaszoros.

Dr. Ruzitska Béla felvétele.

lépésről-lépésre láthatók. A megduzzadt pataknak négyszer-ötszöri átgázolása után alig 12—14 méter szűküléshez értünk, a melyet egész szélességében elfoglalt a víz. Már már le akartunk mondani a tovább hatolásról, a mikor felfedeztük a havasi gyopárnak gyönyörűen nyiló egyes példányait. A lelet új erőt öntött a csüggedőkbe. Hosszu botjainkkal gázlót kerestünk és heten nagy ovatossággal térden felül érő vízben, valami kimondhatatlan vágytól űzve, igyekeztünk tovább. Három társunk pedig visszatért. Fáradozásainkat meglepő siker koronázta, mert a szorosnak igazán vad és leirhatatlanul szép részletei még csak ezután következtek. Mintegy fél kilométer hosszúságban 100--200 m. magas függélyes, sőt néhol majdnem egymásra hajló sziklafalak között alig 4—5 méter széles csatornában kellett előrehatolnunk, de

örömmel jártuk a vizet és mászkáltunk a kőkoloncokon, mert lépésről-lépésre fenségesebb részletekhez jutottunk és könnyű szerrel szedtük a gyopárt. Végre elértük a sziklakaput, a mely körül-belül 30—40 méter magas sziklának a patak által való átfurása által képződött. A kapu szélessége 4—5 méter. Magassága 10, hossza 20—30 méter. A kapu közét mintegy fél méternyi mély vízmedence tölti ki. Jobb oldalról száraz lábbal is meglehet kerülni a kaput, azonban mi kétszer is átmentünk alatta, hogy annak szépségét jobban élvezhessük. A kapun túl a szoros kissé tágul, a nélkül, hogy érdekességéből valamit veszítene, sőt szinte jól esik, hogy jobb oldalról szép erdős oldal kísér, mintegy szegélyzeteül a Tarkó és Vultur gerincének a patakra

Gázolás a vízben.

Dr. Ruzsika Béla felvétele.

lejtő oldala által képezett egymással szemben fekvő 600 méter magas szikla gulának. Majd jó ösvényre jutottunk ki s azon haladva a Pilisnek csipkeszerűleg szaggatott lába alá érkeztünk a honnan legjobban szemlélhettük a Fehérkőnek gyönyörű alakzatát. Bármennyire óhajtottuk volna e helyen a hosszabb időzést, mégis igyekeznünk kellett tovább, és újra tovább, mert a szorosban a nagy vízállás miatt igen sok időt töltöttünk el és igyekeznünk kellett előre, hogy idejekorán érkezhessünk a Pilisi menedékházhoz a reánk várakozó fuvarosokhoz. A mély völgyből még két órányi hegymászás várt reánk a menedékházig. A Fehérkő alatt egy a XV.-ik században épült kis monasztéria érdemes a megtekintésre, azonban erre már nem vala időnk. Magunk mögött hagyva a gyönyörű sziklaszálakat és tarajokat ezután a Bal-

kán lejtőin és Görögországban honos futófenyőfaj bokrai között igyekeztünk egy meredek völgy hajlaton mindig csak felfelé, míg végre estve 7 órakor felértünk a menedékházhoz, ahol már várakoztak reánk a szorosból visszatért társaink is. Kocsira ülve két és fél óra alatt érkeztünk be Enyedre, a honnan az éjjeli vonattal utaztunk Kolozsvárra, fáradtan, kimerülve, de jóleső örömtől dagadó kebellemel, hogy az előnkbe tornyosuló akadályokat és fáradaalmakat képesek voltunk leküzdeni és a turistaság jelvényét képező gyopár virágtól

A remetei sziklakapu.

Dr. Ruzitska Béla felvétele.

ékesen térhettünk haza és hogy Erdélynek legvadregényesebb sziklaszorosát, Alsó-Fehérvármegyének gyöngyét sikerült bejárnunk, megösmernünk. Valami csodálatos dolog van abban, hogy a nemes gyopár, a mely napról-napra ritkul és egész Európában mindenütt csak 2000 méter magasságon felül fordul elő, a *Remetei* sziklaszorosban mintegy 350—400 m. tengerszin magas szintájon nagy- mennyiségben diszlik. A mikor a szép kirándulásra visszagondolok, annak kedves emlékeit nézegetve e sorokat írom önkénytelenül az a gondolat cikázik át agyamon, hogy vajjon a turistaság géniusza nem-e azért ültette e nemes virágot a fenségesen szép sziklaszorosba, hogy az által Nagyenyed

és egyáltalában Alsó-Fehérvármegye magyarságát becsalogassa e rejtelmes sziklavilágba és azután perzselő, forró és soha nem lankadó vágyat oltson sziveikbe, hogy e virág jelvénye alatt a magyar turistaságot kiterjesszék az egész szépvidékre és a magas hegyekre is? Hiszen fárasztó útunkban, a mikor elfogott a csüggedés, minket is e virág csalogatott előre és juttatott nagyszerű élvezetekhez. Miért ne történhetnék ugyan ez Alsó-Fehérvármegye közönségével is? Mert meggyőződésem az, hogy a remetei sziklaszorosban szedett gyopár mindenik kiránduló társamat, a nyilvánulásaiban végtelenül csodás természetnek szerelmesévé és a magyar turistaság hazafias és szent ügyének áldozatkész munkásaivá jegyezte el.

M. Kovács Géza.

Biharvármegye és egyesületünk.

a Erdély politikailag meg is szünt létezni, de mint földrajzi fogalom ma is kegyeletesen él a köztudatban és így csak természetes, ha ezt a nevet folyóiratunk is homlokán hordja. Ezuttal azonban Biharról szól az ének. Nem messze az egykori Erdély határától, lomberdős háttérből pompás park közepén bontakozik ki és egész Gégény községet uralja az ifj. Zichy Ödön gróf kastélya, mely tornyos, várszerű külsejével és kényelmes belső berendezésével az ősi történeti multnak és a jelen modern izlésnek harmónikus öllekzését juttatja érvényre. Itt keresték fel az E. K. E. kiküldöttjei a közel 40.000 holdnyi uradalom művelt lelkű, rokonszenves tulajdonosát, a Zichy-nemzetség minden tekintetben modern gondolkozású és a közügyekben tevékeny résztvevő gavallér sarját: ifj. Zichy Ödön grófot, ugysis mint az E. K. E. tiszteleti tagját. Már a révi vasuti állomástól látszik a Körös kanyargásai miatt hat kilométernyire fekvő s az erdő sötét zöldjétől elütően fehér kastély. Elöl van a fölépcső, melytől jobbra a toronyban kulmináló szépen kiképzett homlokzat megkerülésével az épület hátulsó bejárója elé érünk. Szeretetreméltó szívélyességgel fogadta a házigazda a Mannsberg Sándor báró vezetése alatt tisztelgő küldöttséget. A kastély nagy termében Mannsberg báró az E. K. E. központi alelnöke szép szavakban adott kifejezést az E. K. E. nevében annak az elismerésnek és hálának, a melylyel egyesületünk Zichy gróf iránt viseltetik, miért is az E. K. E. vezetősége a nemes gróftot otthonában akarta fölkeresni, hogy személyesen és a közvetlen érintkezés útján is biztosítsa őt, ugysis mint a révi osztály elnökét, őszinte nagyrabecsüléséről. A szíves házigazda végig kalauzolva vendégeit a termeken, bemutatta pompás fegyvergyűjteményét, agganccs-kollekcióját s az érdekesebb vadászsákmányok kitömött példányait, a műtárgyakat, a legujabb irodalmi munkákat tartalmazó gazdag könyvtárát stb. úgy, hogy az ott töltött délelőtt annyira előrehaladt, hogy tekintettel a Zichy-barlangnál tartandó osztályközgyűlésre fél egy órakor a gróf az ebédlőbe vezette vendégeit. Ebéd végeztével a kocsit előállott, mely a révi állomáshoz volt viendő. Ott már összeváltak gyülekezve az E. K. E. révi osztályának tagjai s kis vártatva fölszállottunk a berobogó vonatra, mely pár perc alatt a Zichy-barlang színesen beüvegezett tágas váróterme előtt

tett le bennünket, hogy megcsodálhassuk az új állomásépület emelésével kapcsolatos parterősítés kőfalait, a Körösön vert uradalmi hid kitünően sikerült elhelyezését, utak rendben tartását, a vendéglő előtti térnek izléses sodronykerítéssel való ellátását, az itt-ott parkozott részletek virágágyásait s a minden kulturánál szebb révi szoros, Czárán Gyula szerint e „magyar Gesäuse“ fenséges panorámáját.

Az uradalom tisztviselőinek kalauzolása mellett, rózsákkal feldíszítve mentünk fel az E. K. E. turista vendéglőjének emeleti tornácára, hol a már összegyűlt tagok lelkes éljenzéssel üdvözölték a grófot, kinek mindenkihez volt egy-két nyájas szava. Az E. K. E. tagok iránti figyelmének tanujelül a tervezett elindulás idejéig kitolódott tartalmas közgyűlés végeztével a gróf maga is lemondott az elutazásról és a fehér asztalnál tovább teljesítette elnök tisztét.

A révi osztály e harmadik közgyűlésének legkimagaslóbb mozzanata volt az a fölszólalás, melynek kapcsán Mannsberg báró, mint az E. K. E. központi alelnöke a tiszteleti tagságról szóló oklevelet Zichy grófnak átnyújtotta. Általános figyelem között szólott a báró azokról a turistasági szempontból elég ritka és ennél fogva még jobban méltányolható érdemeiről, melyekkel a gróf az E. K. E. részéről a legnagyobb kitüntetést kiérdemelte; és ha kevés egyénnek is jut ez az elismerés osztályrészüil, ugymond a báró, még azok közül a kevesek közül is Zichy Ödön grófot első helyen illeti a hála, mert a turista vendéglő építésével, a Körös-hid létesítésével és az E. K. E. által kezdeményezett vasuti megállóhely kieszközlésével, majd végül a csinos állomás épület gyors kiépítésének szorgalmazásával olyan kiránduló és üdülő helyet teremtett, mely a Budapest—Nagyvárad—Kolozsvári főközlekedési vonalon ritkítja párját és idegen forgalmi érdekeinknek hatalmas emeltyűjévé válni hivatott.

Avval végezte beszédét Mannsberg báró, hogy legyen itt az átnyújtott diploma a legszorosabb kapocs, mely a grófot az E. K. E.-hez fűzze a turista érdekek előmozdításában. A felhangzó éljenzésre az elnöklő gróf keresetlen szavakkal kijelentette, hogy e kitüntetés neki a legkedvesebb buzdítás lesz arra, hogy jövőben még nagyobb lelkesedéssel igyekezzék az E. K. E. nemes céljait és a révi cseppkőbarlang fejlesztését előbbre vinni.

Eközben a vonatok fűtve és dübörgése reszkettette meg a levegőt s mindannyiszor a kiránduló csoportok egész raja vonult fel a Zichy-barlanghoz, hogy annak cseppkőképződményeiben gyönyörködjék és a vendéglő előtti téren a fantasztikus szikla alakzatokban, a vízesés zugásában s a Körös völgyére nyíló festői kilátás szépségeiben elmerüljön. És akár szándékosan, akár önkénytelenül, de nem egy társaság halasztja el itt az elutazását. A révi osztály közgyűlése is valóságos turista mulatsággá vált. Tánca perdültek a szebbnél-szebb bihari leányok, menyecskék, majd tömörültek a megapadt turisták, megeredtek a pohárköszöntők s a balzsamos éjjeli levegőben gyorsan röppentek az órák.

Remélhető, hogy az idegen forgalom egyre növekedő áradata következtében nemcsak a barlang belsejének a további feltárásával, de a sétautak és pihenőhelyek szaporításával, továbbá egy 8—10 szobás egyszerű turista-szálló építésével, fürdő és tekepálya létesítésével; a Zichy-barlang klimatikus nyaralóteleppé fejlődik, mint a hogy a Zichy uradalom már is egy tisztást jutányosan bocsátott a villaépítők rendelkezésére.

Alig négy éve, hogy az E. K. E. céltudatos kezdeményezésére megindult a munka s íme, ma már az idegenforgalom növekvő hullámverése feltartózatlanul hömpölyög az ország minden részéből e kedvező fekvésű pont felé, mely Kolozsvár és Nagyvárad kirándulóinak ugyszólván leginkább kézügyben fekvő idegenforgalmi érintkező állomása.

A Zichy-uradalom, a M. Á. V. és az E. K. E. harmonikus együttműködésükkel már is büszkék lehetnek az elért eredményekre, melyek a befektetett

tőkét kamatostól megfognák téríteni. Az E. K. E. ezelőtt több mint másfél évtizeddel tüzte ki bazánk délkeleti fellegvára, Erdély sziklabástyáira a gyopáros lobogót, melyet többek közt most 2 éve a bájos révi szorosba is elhozott, hogy a Zichy-cseppkőbarlang ünnepélyes megnyitásával az utasok ezreit meg ezreit készítse megállásra. És a fényes eredmény a legvérmesebb reményeket is felülmulta. A Zichy-cseppkőbarlang országos hirre tett szert. Ime, a sziklán szántó E. K. E. a terméketlen talajt is termővé tudja tenni és ez a legnagyobb érv a turistaság áldásthozó hasznának az elismerésére, pártolására és gyümölcsöztetésére.

A honismertetés legsikerültebb gyakorlati példája tehát a révi Zichy-barlang, melynek szerencsés fölfedezése, kedvező fekvése, tulajdonosának széles látóköre és áldozatkészsége hovatovább Erdély felé fogják terelni az idegenforgalmat, melynek áldásaiból országrészünk nyugati bejárója, a regényes révi szoros és az egész Körösvölgy vidéke első kézből nyeri el a maga osztalékát. Még csak az van hátra, hogy t. i. Biharvármegye is teljes erkölcsi és anyagi erejével csatlakozzék a E. K. E. nemes törekvéseihez, mint a mely egyesület a Biharhegység kultiválásával rég kiérdemelte e nemes vármegye támogatását.

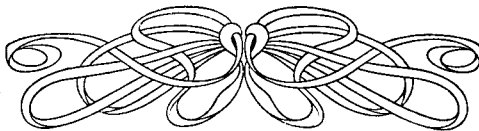
Amde a Zichy-barlang révén, mely a nagyváradiaknak egyik legnépszerűbb és még a Kolozsvárról érkezőkkel szemben is kedvezőbb összekötésű szórakoztató helye, itt vetem fel a kérdést, hogy miután a bihariak turista érdekei velünk erdélyiekkel azonosak, miért nem karolják fel Nagyváradon az E. K. E. nemes törekvéseit az által, hogy a bihariak mint közvetlen szomszédaink minél nagyobb számmal lépjenek az E. K. E. kötelékébe?

A Kolozs-Bihari hegység földrajzilag is összefügg és az E. K. E. néhai Czárán Gyula utján tetemes anyagi áldozattal igyekezett azt föltárni s ime, most a „Zichy-barlang“ állomás létesítésével elsősorban a nyugat felől érkezőknek tett szolgálatot.

Jöjjenek tehát a bihari illetékes tényezők Révre, nézzék meg az E. K. E.-nek a Zichy-uradalommal és a M. Á. V. utján a kormányhatósággal karöltve teljesített közös munkáját s bizonyára elfognak ismerni, hogyha az E. K. E. bement a bihari hegyek közé, akkor talán megérdemelné ez a hazafias egyesület, hogy a bihari társadalom középpontján is teljes polgárjogot nyerjen.

Reméljük, hogy Zichy gróf közreműködésével könnyen megvalósítható lesz ez a szép feladat, ki Bethlen Gábrilla grófnő, az E. K. E. legbájosabb új tagja személyében nemsokára egy erdélyi főnemes család szépséges nő sarját teszi a gégényi kastély úrnőjévé. Hadd legyen ez a boldog frigy képesletes uniója a kolozs-bihari társadalomnak is és szolgáljon kiinduló pontul arra, hogy az E. K. E. honismertető, kulturális, idegenforgalmi és hazafias céljait oda-át is megértsék és támogassák.

Figyelő.

Különfélék

Idegenforgalmunk és az E. K. E. muzeuma.

Tagadhatatlan, hogy a jó vasúti összeköttetésen és a kényelmes útzáson kívül valamely kulturális gócpont látogatottságához a modern fejlődés számtalan apró követelménye szükséges.

Igy pl. Kolozsvárnak az utolsó évtizedek alatt rohamosan keletkezett közintézményei, utcarendezései közegészségügyi és egyéb társadalmi alkotásai nagyban előmozdították a város emelkedését; azonban az idegenek előtt, mint Mátyás király szülővárosának kell a legnagyobb vonzerőt tulajdonitanunk.

Régebben is fordultak meg Erdélyben idegenek, de újabban a Mátyás-szobor monumentális szépsége s vele kapcsolatban a Mátyás-ház stilszerű restaurálása biztosították Kolozsvárnak az idegenek érdeklődését. Ha a város nagyszülöttje iránt lerótta a hála adóját, az E. K. E. is megtette kötelességét, amikor a város által kegyeletesen helyreállított épületet gondjaiba véve, azt a budapesti után legértékesebb, sőt erdélyi vonatkozásainál fogva az egész országban leggazdagabb táj és néprajzi gyűjteményekkel töltötte meg.

És mikor a város vezetőségének a bölcsessége ezt a külföldre is hatást gyakorló, világtörténeti nevezetességű házat szerződésileg az E. K. E. muzeumának az elhelyezésére átengedte, egyuttal látnoki sejtelemmel mintegy fokmérőjévé tette azt a kolozsvári idegenforgalomnak, melyből

egész Erdély látogatottsága is megítélhető. — Hiszen országszerte ismeretes, hogy az E. K. E. Mátyásházi irodája úgyszólván idegenforgalmi irodaként működik, hol mindenki díjtalanul útbaigazítást, illetőleg felvilágosítást nyer az erdélyi tájszépségek, népjajzi eredetiségek felől, továbbá háziipari, fürdőügyi és annyi más itt föl sem sorolható közlekedési, irodalmi, közművelődési és közgazdasági kapcsolatos kérdésben.

1902. okt. 12-én nyílt meg József kir. herceg védnöksége mellett a Mátyásházi muzeum s hol a napokban fordult meg a *20 ezredik látogató*; e körülmény ötletéből nem tartjuk érdektelennek a vendégkönyv kiolvasható külföldi neveiből egy csoportot közzé tenni. — Természetes dolog, hogy ez nem nyújthatja teljes képét idegenforgalmunknak, de mindenesetre némi tájékozásul szolgál a Mátyás-ház, az E. K. E. és az idegenforgalom közti kapcsolat közhasznu voltának a megítélésére.

Az *E. K. E. Muzeum* külföldi látogatóinak névsora: Lord *Rotschild* (London); *Mierzkowski* lovag (Odeszsa); *Hofer* Klára (Grätz); Dr. *Goosion*, M. *Blean* (Paris); *Meller* Ferenc (Wiener-Neustadt); *Chunting* Ferdinánd (Frankfurt a/M.); *Horn* Ede (Paris); *Horn* Emil (Paris); *Ritter* Lina (Darmstadt); *Göricke* Rudolf (Wien); Prof. Dr. *Cadic* egyet. tan. (Dublin); *Szalay* László és neje (Wien); Wm. G. *Wetzel* (Észak-Amerika); *Costica* Stefan (Valcea, Románia); *Mostyn Lewellye*, *Nina Lewellye*

(Irland); Yrjö *Wichman* egyet. tan. (Helsingfors); Annie J. *Street*, C. J. *Street* (Sheffield); Jean *Miskgian* örmény prelátnak (Konstantinápoly); dr. J. L. *Pic* muz. ör (Prága); *Werner* keresk. tanácsos (Hannover); ifj. *Werner* Ágost (Hannover); George *Ebret* és családja (New-York); Florence Ellen *Tarring*; A. von *Ropprecht*; N. G. *Forbáth* Figer; Muly G. *Belek* (Boston); gróf *Rességnier* A. (Wien); gróf *Rességnier* Ferenc (Wien); *Murray* Abrams (Hartford); M. *Bemeggez* (München); Im. *Charles* E. St. John (Boston); Rev. *Gharles* E. St. John (Amerika); Rose Le *Quesne* (London); Yvonne de *Tréville* (Paris); *Obrenowitch* György (Konstantinápoly); Cecile Le *Lercier* (Paris); Artemise *Joannides* (Belgrád); *Fesch* Fanny és Gisa (Bukarest); Dr. Frantiszek *Buják* (Krakkó); Er. J. *Popovici* (Wien); Richard *Andree* (München); Maria *Andree-Eym* (München); J. *Cooper* (London); James *Stylor* (England); John D. *Box* (Brighton); *Marzsó* Tihamér (Bécs); gróf *Goëss* Leopold (Trieszt); gróf *Vetter* György (Wien); *Dal Pozzo* (Padova); Dr. E. *Clayton* (London); Alba J. *Cers* (Manchester); Harry *Seamur* (England); Louise *Pola* (Brüsszel); Prof. dr. Rudolf *Blasius* és neje (Braunschweig); *Freud* Károlyné (Bécs); Liban *Matty Beéesfield* (London); *Olivia* Mackenzie (London); Akuli *Gallén* (Kalela-Finnország); Yrjö *Lüpola* (Suomi); Dr. Carl *Schmidt* egyet. tan. (Bázel-Svájc); A. *Lancet* (Wales); Emanoil *Comsa* (Athén); *Mittelmann* (Csernovitz); C. *Edelholz* (Paris); *Korda* Dezső (Paris); Daisy *Smith* (England); Martin *Roth* (Leyden-Holland); *Ortlieb* Karolina (Berlin); F. *Fluck* (Berlin); Gaston *Polac* (Brüsszel); *Serven* J.; A. L. *Rosenkrantz* (London); Arved

Rosenkrantz (London); *Puech* Ferdinand (Paris); Eta *Neada*, Olga *Floresco*, Alina *Costinescu*, dr. J. *Costinescu*, *Gramany*, Const. N. *Filitti*, Colonel A. C. *Valteanu*, Nico *Cerku* (Bukarest) stb.

A kolozsvári Mátyás-ház ma már ország-világ közkincese és így csak érthető, ha a külföld figyelmét is magára vonta.

A kuszótúrákról.

A kuszásnál nemcsak a lábak, hanem főleg a karok dolgoznak, mert a kuszótúrák nem lejtős terepen, hanem a rendkívül meredek, csaknem függőleges, sőt helyeken kiugró sziklafalakon vagy azok egyes repedéseiben, ugynevezett kürtőkben mennek végbe.

A szorosán vett kuszótúráknál a hegymászó helyzete, mozgása s terepe is kaleidoszkopszerűen változik minden pillanatban, s kezdve az enyhe kapaszkodástól a legborzalmasabb és legexponáltabb kúszásig az idegenger hihetetlen fokában részesíti a rátermett vállalkozót, kinél sok függ attól, hogy miként tudja a sziklafalak, a kürtők sokszor igen kétéseértékű, fogózásra alkalmas pontjait kihasználni, miként és mily tervszerű eljárásokkal és mozdulatokkal tud kritikus helyzetében minden kínálkozó alkalmat a továbbjutásra felhasználni. E célból bizonyos iskolázottság kívánatos és *Pauer* Károly dr. pl. a bpesti Gellérthegy dunai oldalát szaggatott dolomit-szikláival egész kuszóiskolának tekinti.

A 3—4 óránál tovább nem igen tartó kuszótúráknál, melyek alapos izommunkát követelnek, noha a test összes izmait foglalkoztatják, mégis

a kar és kéz izmait veszik főleg igénybe, mert általános szabályképpen a kúszásnál inkább bizhatunk a kéz fogásaiban, mint a láb támaszaiban; még a lefelé való kúszásnál is a karok tartják a test egész súlyát.

A kötélsegedelem, a milyen jó szolgáltatokat teljesít a havon és jegen, értéke éppen oly bizonytalan a sziklafalon; sőt számos helyen a kötéllel való biztosíték csaknem lehetetlen úgy, hogy vannak elsőrangú kúszók, kik a köteleket fölfelé menet igénybe sem veszik, s lefelé jövet azt nem annyira biztosíték, mint inkább segédeszköz képpen alkalmazzák pl. mikor síma sziklafalon való tapogatózás helyett, egyszerűen a kellő módon megerősített kötelennel ereszkednek le.

Kúszótúrákhoz Pauer Károly dr. szerint tanácsos 2—3 darab 20—30 méteres kötelel venni.

Kicsúzás és kísiklás elkerülésére az ugynevezett hegymászó cipő teljesen alkalmatlan, annál jobb szolgáltatokat tesz azonban a fonott talpu u. n. kúszó cipő, mely a talp alkalmazkodását és tapadását teszi lehetővé.

A sziklafalakon körültekintő gondossággal kell megválogatnunk azokat a kiugrásokat, a melyekbe bekapaszkodunk, nehogy testünk egész súlyával ránehezedve, letörjenek. Egy pillanatra se felejtjük el azt a sok tapasztalathból leszürt szabályt, hogy egyidejűleg mindig csak egy végtagunk legyen mozgásban, a többi három pedig biztos, szilárd állást foglaljon el. Biztos fogásunkat addig

sohase szabad elereszteni, a míg kezünk ismét megbízható pontra nem talál. Természetesen mindig csak lassan, nagy óvatossággal kúszhatunk előre, rekordokon törekedni vakmerő könnyelműség.

A svájci vasúti forgalom.

A svájci vasúti szövetség 1906. évi kimutatása szerint tavaly 5,800.000-rel több útas fordult meg ebben a turista országban, mint 1905-ben. A személyszállítás révén csaknem ugyanannyi frankkal nőtt a bevétel is (5,500.000 frank).

Az egész személyforgalom 1904-ben 54,300.000, 1905-ben 59,100.000 és 1906-ban 64,800.000 útasnak felelt meg. A szaporulat tehát a 2 utolsó évben 10,500.000-et teszen, ami igen szép turistaforgalomra mutat.

Az útjelző színek tartóssága.

A vogtlandi turista egyesületben kísérleteket tettek a színes jelekkel és arra a tapasztalatra jutottak, hogy a következő vegyítési mód a legalkalmasabb u. m. a fehérfestéknél $\frac{2}{3}$ ólomfehér és $\frac{1}{3}$ horganyfehér; a kéknél az ugynevezett antikék felelészben horganyfehérrrel világosabbá téve; az ugynevezett Sználnálpiros (a szászországi vasúti jelző korongok színe) felerészben miniummal keverve a legsimább és legtartósabb vörös színt adja. Terpentin és lenolaj egyenlő arányban a legcélszerűbb a festékek fölhitására, mert a vastag festék nem hatol úgy be a fakéreg vagy a deszka likacsaiba. Persze ajánlatos a világosabb szín, mert a koronként való fölfrissítésnél ugyanis barnább árnyalatot kapnak a jelek.

Egyesületi élet.

Az E. K. E. választmányi ülései.

I.

A f. évi május hó 28-án tartott ülésen jelen voltak: Heppes Miklós kir. tábl. tanácselnök, Incze Gerő táblabíró, dr. Jékei Dániel tábl. titkár, dr. Gergely Albert ügyvéd, Tanács József gyógyszerész, dr. Pataki Jenő orvos, K. Fodor János máv. ellenőr, Merza Gyula birtokos, Pap Mihály ezredes, dr. Békéssy Károly egyetemi tanár, Pap Kristóf kereskedő, Sárdi Lőrinc magánhivatalnok, Merza Lajos kir. tan., dr. Török Imre orvos, báró Mannsberg Sándor bankigazgató, Virágháty Gyula fogtechnikus és M. Kovács Géza főtitkár. Elnökölt Heppes Miklós. Jegyzett Merza Gyula; előadott M. Kovács Géza. Elnök megnyitván az ülést, a mult ülés jegyzőkönyvét hitelesítették. Ezután Kovács Géza főtitkár jelenti, hogy a választmányi ülés határozatait végrehajtották. Az elhunytak családtagjaihoz a részvétíratokat elküldötték és a brassói osztály kérvényeit elkészítették. Szétküldötték az „Erdély“ folyóiratnak 1—2., 3—4. számait. Továbbá elkészültek az arcképes igazolók és az azoknak mellékletül szolgáló folyó évi turista-naptár. Az E. K. E. iparcikkek érdekében körlevelet küldöttek szét és a turista vendéglők árait szabályozták. A Mecsek-Egyesületet közgyűlése alkalmával üdvözölték. Az egyesület képviseltette magát az E. M. K. E. közgyűlésén. Továbbá az E. K. E. brassói osztályának közgyűlésén, Kolozsvár város Bocskai-díszközgyűlésén, a református Kollegium jubileumi ünnepségén. Tartottak egy tisztikari tanácsülést, továbbá a Czárán-émlék bizottság is ülésezett. Ugyancsak egy külön bizottság is tárgyalt a Védő-Egyesület

kiküldötteivel egy fürdőügyi röpirat ügyében. Kérvénnyel fordultak szabadjegy engedélyezése iránt az egyesület által tanított négy romániai székely fiu számára. Sajnálatos mozzanat volt az egyesület életében, hogy Apponyi vall. és közokt. miniszter kolozsvári időzése alkalmával nem látogatta meg az egyesületet és az egyesület vezetősége sem tiszteleghetett a miniszter előtt. A gyalui havasokban építendő Vasváry-émléknek kőbányai bizottsága a tavaszon hangversenyt rendezett az emlék javára. Az ügy felszínén van tartva és így remélhető, hogy az emlék létesülni fog. Az egyesület főmunkája különböző kirándulások rendezése. Kirándulást rendeztek a kolozsvári Magántisztviselők, a fogarasi polgári leányiskola, a főgimnázium, a gyulai, szegedi, nagybányai főgimnáziumok. A kolozsi népiskola. Előkészítés alatt van a tordai polgári iskola, továbbá a lembergi sportegyesületnek erdélyi kirándulása. Öt egyesületi kirándulást készítettek elő, u. m.: a Torda-hasadék, Kányafő, Árpád-csúcs, Runki-szoros és a révi-barlanghoz. Nem sikerült a Torockói kirándulás kevés jelentkező és a kocsik drágasága miatt. Különösen szépen sikerült a révi kirándulás, a melyer az elnök is részt vett és személyesen győződött meg a barlang gyönyörű haladásáról és arról, hogy az abban való járás teljesen veszélytelen. Választmány örömmel vette tudomásul a jelentést. Ezután Merza Gyula főpénztáros terjesztette elő a pénztárnak egy negyed évi forgalmát, a mely szerint január hóban tiszta bevétel 641 K. 64 fillér volt. Átvittek február hóra 3492 K. 79 fillért, február hóban a tiszta

bevétel kitett 6668 K. 42 fillér. Március hóra átvittek 9316 K. 42 fillért. Március hónapban a tiszta bevétel 2455 K. 30 fillér volt. Átvittek április hónapra 9684 K. 58 fillért. Április hónapnak tiszta bevétele 1316 K. 61 fillér volt. Május hónapra átvittek 10.120 kor. 80 fillért. Választmány örvendetesen vette tudomásul a jelentést, egyben utasította a főpénztárost, hogy a külön természetű alapokat jövőre szétválasztva mutassa ki. Főtitkár jelenti, hogy a révi barlang folytonos fejlődésben van. A látogatók száma egyre szaporodik. Az állomási épület elkészült, az osztály július hóban tartja közgyűlését; ez alkalommal megállapítják a továbbfejlesztésnek módosításait és az osztálynak költségvetéseit. E jelentést szintén jóváhagyólag vették tudomásul. Főtitkár jelenti, hogy a sepsiszentgyörgyi székely kiállítás vezetősége felkérte az egyesületet, hogy a kiállításon vegyen részt. Javasolja, hogy az egyesület balneológiai csoportban és a néprajzi csoportban szintén állítson ki. Választmány tekintettel a székely turistaság ügyére, a részvételt kimondotta és a kivétellel megbizta az Elnökséget. Főtitkár jelenti, hogy a múzeum rendben van, az államsegélyből több tárgyat vásároltak és utolsó választmányi ülés óta 358 látogató volt. A Czárán-émlék-bizottság által tervezett négy előadást megrendezték és azoknak tiszta jövedelme 228 K. 28 fillér volt. Kimondotta a választmány, hogy a Magyar Földrajzi társaság gyűjtőívének a folyóirattal való szétküldését engedélyezi. Szentpéteri Sándor meregyói birtokos jelentésére utasította a választmány az Elnökséget, hogy a Rekecsei utat vizsgálja felül és annak idején javíttassa ki. Ezután hét elhalt tag emlékének jegyzőkönyvben való megörökítését mondták ki. Felvettek 26 új tagot és törültek 6 tagot. Békéssy Károly dr. egyet. tanár emelkedett ezután szólásra és ismertette a Mátyás-Háznak történetét. Bemutatta és az egyesületnek ajándékozta ama fénykép felvételeket, a melyeket a restaurálás

alkalmával a házról és annak egyes részeiről készített. A választmány jegyzőkönyvi köszönetet szavazott az ajándékozónak és utasította az Elnökséget, hogy a képeket berámázva alkalmas helyen függessze ki. Ezután a választmány Békéssy egyet. tan. kalauzolója és érdekes történelmi magyarázatai mellett bejárta az egész múzeumot és megtekintette az egyházi himzéseknek kiállítását is. Ez alkalommal Békéssy bebizonyította, hogy a ház 3 részből áll és a legrégibb rész a XII. századból való. Az érdekes ülés este 7 órakor ért véget.

II.

Jul. 16-án tartott rendes havi választmányi gyűlésen jelen voltak: Heppes Miklós kir. tábl. tan. elnök, Márki Sándor dr., Szádeczky Lajos dr. egyetemi tanárok. Gyöngyössy Béla erdőfelügyelő, Török Imre dr., Szombathelyi Gábor dr. orvosok, báró Mannsberg Sándor bankigazgató, Sárdi Lőrinc magánhivatalnok, Merza Gyula főpénztáros, Tanács József gyógyszerész és M. Kovács Géza főtitkár. Elnökölt Heppes Miklós elnök, jegyzett Merza Gyula, előadott M. Kovács Géza főtitkár.

Főtitkár jelenti, hogy az egyesület élete az utolsó választmányi ülés óta igen mozgalmas volt. Szétküldötték az „Erdély“ folyóiratnak 3—4. számát. Jelenleg expedíció alatt van az 5—6. szám. Statisztikai adatokat küldötték az egyesületről a és múzeumról a központi statisztikai hivatalnak. Elkészültek a Torda-környéki turisztasági munkálatok. Vezettek és támogatták a tordai fiúiskola kolozsvári kirándulását, a nagyszebeni ágostai tanítóképezde kirándulását, a kolozsvári felső leányiskolának és a nagyváradai magántisztviselőknek révi kirándulását. Rendeztek továbbá két igen szépen sikerült egyesületi kirándulást Hunyad vármegyébe a Retyezára és Alsó-Fehér vármegyébe a Pilishegyre és a híres Remetei sziklaszorozhoz. Ezekon kívül számos magáncsoport kirándulást irányítottak Erdély különböző részeibe és

különösen a Székelyföldre. A jelentést a választmány jóváhagyólag vette tudomásul. Ezután Merza Gyula főpénztáros tett jelentést az egyesületnek május és június havi pénzforgalmáról, a mely szerint május havában a tiszta bevétel 669 kor. 66 fill. az átvitel június hóra 8972 kor. 9 fillér volt. A június havi tiszta bevétel 1015 kor. 97 fillért tett ki. Az átvitel július hóra 8549 kor. 46 fillér volt. Ez összegben benne foglaltatik a Czárán-alapítvány 6000 koronával és a Czárán-émlék alapra begyűlt összeg 1722 kor. 36 fillérral. A jelentést örömmel vették tudomásul. A tárgysorozat rendjén utasították az elnökséget, hogy a Székelyői vizeséshez vezető utat sürgősen javíttassa ki. E célra megszavaztak 200 koronát. Az E. K. E. muzeumot a múlt hónapban 324 egyén látogatta meg, közöttük több magasrangú szakember, akik a muzeumról nagy elismeréssel nyilatkoztak. A Mezőgazdasági-muzeum több tárgynak fényképét szerezte be az egyesülettől. A folyó ügyek rendjén jelentést tett a Főtitkár a brassói osztály életéről, továbbá a révi fiokosztály működéséről és arról, hogy a „Zichy-Ödön“ cseppkőbarlang látogatóinak száma rohamosan szaporodik, a bihari E. K. E. alkotások egy részét bizottságilag felülvizsgálták és utasították az út gondozóját, hogy a melegsamos forrásainál az utakat hozza rendbe. Az E. K. E. gyűjtő „a fejében 332 kor. 68 fillér utaltatott át, a Radnóti Dezső néhai főtitkár síremléke elkészült, az egyesület által Hódmezővásárhelyen és Kecskeméten taníttatott két-két székely gyerek jó eredménnyel végezte az iskolai évet. Választmány jóváhagyólag és örömmel vette tudomásul a jelentést és a Radnóti Dezső síremlékének felavatását szeptember hóra tűzte ki. Ez után 26 új egyesületi tagnak felvétele következett, mire az elnök bezáró szavai után az ülés 6 órakor ért véget.

Az E. K. E. révi osztályának közgyűlése.

F. évi július hó 2-án, délután 3 órakor a Zichy-cseppkőbarlangnál tartotta az E. K. E. révi osztálya III. rendes évi közgyűlését.

A gyűlésen jelen voltak: Báró *Mannsberg* Sándor, *Merza* Gyula, *M. Kovács* Géza E. K. E. főtitkár a központ képviseletében, gróf *Zichy* Ödön, *Bitzy* János, *Kaszó* Gyula, *Hollósy* Gyula, *Gulácsy* Endre, *Bérczi* Imre (Élesd), *Kocsis* Béla (Élesd), *Handl* Károly, dr. *Laurán* Pál, *Bodor* Pál, *Juricskay* Dezső, *Kis* Dávid (Nagyvárad), *Csapó* Ferenc (Darvas), *Csapó* Lenke (Darvas), *Janza* Gyula (Brátka), *Beőthy* Dávid (Élesd), stb.

Elnökölt gróf *Zichy* Ödön, jegyzett *Gulácsy* Endre. Elnök *Zichy* Ödön gróf szívélyes szavakkal üdvözölte a szép számban megjelent tagokat és a központ képviselőit és azután megnyitván a gyűlést, felkérte az évi jelentésnek előterjesztésére *Gulácsy* Endre osztálytitkárt, a ki a következő jelentést terjesztette elő:

A révi E. K. E. osztály évi jelentése.:

Azon tényezők közül, melyek a felvilágosodás terjedésével és az általános emberi jólét előmozdítását célzó törekvésekkel szorosabb kapcsolatban állanak első helyen kell említenünk a magyar turistaságot.

Tapasztalásból tudjuk, hogy a műveltség magaslatán álló nemzeteknél ma már nemcsak az előkelő világ, nemcsak a szellemi munka kifáradt emberei keresnek a természeti szépségek élvezetében üdülést és felrisszülést, hanem általában az emberi társadalom alsóbb rétegeinél is nagyban fokozódott a vágy és hajlandóság arra nézve, hogy a regényes természeti szépségek feltárásával foglalkozó turistaság felkaroltassék.

Mi is azért egyesültünk, s azért alakítottuk meg három évvel ezelőtt az E. K. E. révi osztályát, hogy a turistaság föllendítését célzó törek-

véseknék szolgálatába szegődünk. És ha most vissza tekintve a múltakra gondos körültekintéssel mérlegeljük osztályunk eddigi munkásságának eredményeit, örömmel és meglepetéssel konstatálhatjuk, hogy a mit akartunk, a miért tulajdonképpen akcióba léptünk, azt ma már ha nem is teljesen, de legalább részben meg is valósítottuk.

Azt akartuk ugyanis, hogy Biharvármegye pazar szépséggel megáldott vidékét turista középponttá avassuk. Azt akartuk, hogy az itt található természeti ritkaságok legbecselebbit, a „Zichy-cseppkőbarlang”-ot feltárjuk és minden tekintetben hozzá férhetővé tegyük a természet-kedvelő közönség számára.

Ez a vállalkozás mindenestre nehéz és terhes feladatokkal jár. Am azért a mi egyesületünk mindenkor csüggedés nélkül példás odaadással teljesítette kötelességét. Ahol tenni kellett, ott a cselekvésben egymással nemes versenyre kelve hódoltunk a természet kultuszának; és hódítottunk a kulturának, a nemzeti szellemnek, a haza és ember szeretetnek, a testvériségnek. Nehéz munkánkban nemes és hazafias törekvéseinkben, a honszerzet messze világító fátylóját lobogtatva járt előtünk és vezetett bennünket a legfőbb vezérünk gróf Zichy Ödön ur Ó méltósága, ki az egyesület érdekeit tőle telhető főuri bőkezűséggel, tetemes anyagi áldozatok árán is mindenkor készséggel támogatta.

Ennek a hathatós támogatásnak köszönhetjük azt, hogy az E. K. E. révi osztálya a turistaság terén ime, már három évi működés után is nagyszerű eredményekkel dicsekedhetik.

Ezek közül elsősorban kell említenem a taglétszám örvendetes emelkedését. Kezdetben volt az osztálynak 33 tagja; egy évvel ezelőtt 91; jelenleg van 142.

Halálozás miatt elveszítettünk egy tagot, névszerint: *Hegyesi* Márton nagyváradi ügyvéd urat. Elhunyt társunk tudvalevőleg életében nemcsak a társadalomnak, hanem egye-

sületünknek is kiválóan tevékeny tagja volt. Megérdemli, hogy őszinte hálával és elismeréssel adózzunk kegyelettel őrizett emlékezetének.

A taglétszám rohamos emelkedésén kívül osztályunk működésének legszembeötlőbb sikere az alkotások terén mutatkozik. Azok a szép tervek, a melyeknek foganatosítását a közszükséglet kielégítése céljából mindannyian nélkülözhetetlenek tartottuk, ime, sorra, gyors egymásutánban megvalósultak.

Gróf Zichy Ödön ur Ó méltósága három évvel ezelőtt önköltségen felépítette a turista-vendéglőt. A f. évben pedig ugyancsak önköltségen építettett egy kényelmes gyalogjáró hidat a Körös folyón keresztül.

Tevékenyen közreműködött Ó méltósága abban is, hogy a barlang közvetlen közelében vasúti megálló létesíttessék.

E körülményre való tekintettel elmulaszthatatlan kötelességnek tartom, hogy gróf Zichy Ödön ur Ó méltóságának kegyes pártfogásáért s áldozatra kész támogatásáért az E. K. E. tagjainak osztalan elismerését és háláját hódolatteljesen kifejezésre juttassam.

Az eddig említett szép reményekre jogosító siker nagyságát még inkább fokozza az a lankadatlan munkásság, a melyet egyesületünknek egyik legfáradhatatlanabb és legbuzgóbb kutató turistája, *Handl* Károly pályafelvigyázó ur a „Zichy cseppkőbarlang” újabb részleteinek feltárásával kifejtett.

Ez a gondozásunk alatt álló barlang egy évvel ezelőtt tudvalevőleg még csak 650 méter hosszúságban volt feltárva. Azóta azonban ez a terület éppen megkétszereződött, úgy, hogy ma már a felkutatott barlangrész hosszúsága körülbelül 1300—1400 méterre tehető.

Köszönet és hála illesse tehát ezért *Handl* Károly barlang gondnok urat, aki ezt eredményes munkásságával mindnyájunk részéről kiérdemelte.

Azt is örömmel jelenthetem, hogy az eddig feltárt részleteknek minden várakozást felül muló pazar szép-

sége előre láthatólag méginkább fokozni fogja az érdeklődést s az idegen forgalom növekedését.

Az idegen forgalom növekedése különben már az elmúlt év folyamán is tapasztalható volt. Egyesületek, társulatok, iskolák, valamint a turistaságot kedvelő közönség részéről is oly nagy volt az érdeklődés, hogy a múlt évi szezontartama alatt az itt megfordult idegenek száma jóval felül haladja a 4000-et.

Ez az élénk és általános érdeklődés mindnyájunkban azt a benyomást kelti, hogy a révi „Zichy-cseppkőbarlang“ ha egyszer teljesen feltáratt, világhírre méltó hatalmas természeti *hincsevé* válik hazánknak.

Közgyűlés az évi jelentést egész terjedelmében tudomásul vette és jegyzőkönyvi köszönetet szavazott gróf Zichy Ödön ő méltóságának, továbbá Handl Károly barlang gondnoknak. Kocsis Béla indítványára kimondta továbbá a közgyűlés, hogy Hegyessy Márton elhunyt tagnak emlékét a jegyzőkönyvben megörökíti és a részvevő az özvegyet értesíti.

Ezután tudomásul vették a pénztári jelentést azonban az 1906 évi számadásoknak részletes felülvizsgálatára ki küldötték Bérczy Béla főszolgabíró és Bitzy János főerdészt.

Az 1907. évi költségvetést 3295 k. 63 fillérben állapították meg.

A tisztújítás rendjén a régi tiszti-kart és választmányt közfelkiáltással, újból megválasztották és a lemondás folytán megüresedett pénztárnoki állást Bodor Pállal töltötték be. Az indítványok során elfogadták még M. Kovács Géza E. K. E. főtitkár ama indítványát, hogy a barlangról és környékéről reklam célokra újabb művészi fénykép felvételeket készítsen az osztály.

Ezután báró Mannsberg Sándor központi alelnök emelkedett szólásra és az E. K. E. tiszteleti okmányát lendületes beszéd kíséretében átnyújtotta gróf Zichy Ödön ő méltóságának, ki meghatottan válaszolt és

megköszönte ama kitüntetető figyelmét, hogy a központ küldöttségileg hozta el az okmányt.

Ezután Merza Gyula szólalt meg fel és a központ köszönetét tolmácsolta a révi osztály tisztikarának önzetlen és fáradhatatlan működésért.

A mindvégig érdekes és lelkes hangukatu ülés d. u. 5 órakor ért véget.

Az E. K. E. folyó évi kirándulásai.

VIII. *Retyezát.* (Junius 29—30, 1 napos). A kirándulók junius 28-án délután 5 óra 32 perckor indultak el 17-en a személyvonattal és 29-én éjjel 1 órakor érkeztek Váralja-Hát-szegre, ahol még két hunyadmegyei kiránduló csatlakozott a társasághoz. Innen parasztszekerekkel döcögtek tovább Malomvíz felé, ahonnan leg-sikeresebben lehet a Retyezátot meg-mászni. Malomvízre hajnali 4 órakor érkeztek meg. Reggeli 6 és fél 7 órakor indultak a kirándulók, csoportokra szakadózva. Ki gyalog, ki lóháton. Mindenütt a Rusó-patak mellett haladva háromnegyed óra alatt elérték a híres Kolczvárnak romjait, a melyet egyik regényében Verne Gyula is szerepeltet. Kolczvártól kezdve az út folytonosan emelkedik és lépésről-lépésre festőiebbé válik. Déli 12 órakor tartották az első hosszabb pihenőt a Stina-Valearászkánál egy kis fensíkon, a mely a tenger színe felett 1579 m. magasságban fekszik. Rövid ebéd elköltése után az összes lovakat a csomagokkal együtt átküldötték az éjjeli tanyául kijelölt Nagypataki völgybe a Gurazlati erdei barakhoz. Azután megkezdődött a tulajdonképpeni hegymászás a Kosztura Retyezátra. Alig félórai út után egy jégmezőn át haladott a társaság. A jégmezőn túl mohos, néhol futó fenyővel borított, szakgatott sziklákön vonultak feljebb és feljebb. Az út nagyon fárasztó volt, mert 1000 méter valóságos magasságot kellett megmászni, annak reménye nélkül, hogy kilátást kapjanak, mert az egész csúcs ködbe volt borulva. Egy cso-

port megjárta a legmagasabb régiókat és egyedüli gyönyörúsége az volt, hogy zergéket is láthatott. Estére a Gurazlati erdei barakhoz érkeztek vissza, ahol fűtött szobában szárították átázott ruháikat. Az első csoport a csúcsról vissza sem tért, hanem még aznap tovább utazott Lupény felé. Lupényből megjárták a Páring hegységet, onnan tovább Csindrel és Duson át Nagyszebenbe igyekeztek. A főcsoport a Gurazlati erdei barakban pompás vacsora után éjjeli nyugalomra tért. Harmincadikán reggel újlag lovakra ültek és négy órai lovaglással a Nagypatak völgyön délután 1 órakor érkeztek vissza Malomvízre. A Malomvízen elköltött ebéd után újra szekerekre ültek és azután Váralja-Hátszegről vonatra szálltak, hogy onnan egyenesen haza utazzanak. Kolozsvárra 1-én reggel érkeztek meg összetörve fáradtan. Az első csoport, a mely Lupény felé vette útját 6-án érkezett haza. A kiránduláson résztvettek: Andrásovszky Margit, dr. Ruzitska Béláné, Adler Arthur fényképész Szászváros, Andrásovszky Ernő, Blaskovics Árpád, Brazovay Elek Puj, Gergely Albert dr., Virágháty Gyula, Theil Frigyes, Monoky Gyula, Ruzitska Béla dr., Sólyom Rezső, Szabó Miklós Fiume, M. Kovacs Géza, Spáda János, Pálffy Ernő, Schönberg Miksa, dr. Szádeczky Lajos, Török Imre dr.

IX. *Pilis, Ponor, remetei-sziklaszoros.* (Julius 14-én, 1 napos.) A kirándulók június 13-án este 10 óra 51 perckor indultak el a kolozsvári vasúti állomásról. Éjjel 2 órakor érkeztek meg Enyedre. Innen reggel 3 órakor indultak tovább kocsikkal a Nagyenyed—abrudbányai úton be az Érchegységbe. A református collegium erdője mellett, majd az erdőben hatalmas szerpentinákon néhol gyalog rövidítve az utat haladtak felfelé és reggel 6 órakor már megérkeztek a Pilis alatt levő szépen berendezett menedékházhoz. Itt rövid pihenőt tartottak és megreggeliztek. Ezután gyalog neki indultak a vadvirágban

gazdag Pilis oldalának, hogy az 1259 m. magas csúcsról élvezhessék a kilátást. Háromnegyed óra alatt már a csúcson voltak, a hol fél órát időztek. Azután délnyugati irányban meredek sziklaösvényen leereszkedtek a hegyről oda, hová a kocsikat előre rendelték. A megérkezett kocsikkal tovább folytatták az utat a lapos Tarkón keresztül 1000 m. magasságban. Dél előtt 10 órakor megérkeztek az E. K. E. ponori menedékházhoz, a hol két nagy és egy kisebb szoba van berendezve a turisták részére. Itt pihenőt tartottak és megebédeltek. Ekkor a kocsikat visszarendelték a Pilisi menedékházhoz és gyalog beereszkedtek a kisgyógypataki szorosba és onnan a Tyeja nevű kis telepre, mely kezdetét képezi a remetei sziklaszorosnak. Az előző napi esőzésektől a diódi patak meg volt áradva, ezért csak nagy nehézséggel sokszor térdig gázolva a vízben haladhattak előre a gyönyörű sziklaszorosban. Egy helyen az egész szorost betöltötte a víz. Innen hárman visszatértek és csak heten folytatták tovább a nehéz utat, kellő óvatossággal. A női turisták mindenütt a legbátrabban kitartottak. A szorosnak végére, illetőleg a híres sziklakapu alsó szájához délután 5 órakor érkeztek és elég jó ösvényen haladtak tovább, hogy 400 m. valóságos magasság megmászása után a pilisi menedékházhoz érkezhessenek. Ide megérkezve örömmel látták, hogy a visszatért három turista társ is szerencsésen megérkezett. Gyorsan kocsikra ülve 2 és fél óra alatt érkeztek vissza Enyedre. Azonban a gyorsvonattal már nem utazhattak el, ezért a „Két Hattyu“-szállodában teázással és kedélyes évődés között töltötték az időt éjjel 12 óráig. Ekkor kísérták a pályaudvarra és éjjel 1 órakor utaztak haza Kolozsvárra, hová hajnali 4 órakor érkeztek meg egy fáradtságos, de gyönyörúségekben és élvezetekben gazdag napnak felejthetetlen emlékeivel. Nagyon sajtós volt az, hogy Nagyenyed és környékéről senki sem csatlakozott

a kiránduláshoz, jöllehet az Alsó-Fehér című lap már hónapokkal előbb igyekezett közleményeivel hangoztatni a kirándulás iránt. A kiránduláson Kolozsvárról résztvettek: Dr. Ruzitska Béláné, Theil Frigyesné, Blaskovics Árpád, Jovián Miklós, Stern Izidor, Theil Frigyes, dr. Ruzitska Béla, Szöllősy Jenő, Virágháty Gyula és M. Kovács Géza E. K. E. főtítkár.

Az E. K. E. új tagjai 1907 ápr. hó 30-tól jul. 31-éig.

Rendes tagok:

(évi 6 koronával.)

Szeszák Ferencz kocsiagyártó, Várad Boldizsár állami tanító, Veres Károly kereskedő, Braun Mihály hangszerkészítő, Irsay József orszgy. képviselő, Klein Jenő bankhivatalnok, dr. Kolozsvári Bálint egyetemi tanár, Spáda János építőmester, Valentini Adolf gyógyszerész, Varga László iparkam. hivatalnok, felsőbányai Bányay Albert csendőrőrnagy, Szatmáry József csendőrőrnagy, Leitcz József jogszigorló, Gerstenbrein Tamás kőfaragómester, Karabási Albert máv. ellenőr, dr. Pálffy József ügyvéd, Reschner Gottfrid üzletvezető, Szabó Jenő bankhivatalnok, Antal Miklós róm. kath. áld. pap, Hantz Pál városi adótiszt, Batta Antal segédjegyző, Jankó Gyula gyógyszerész, Weisz Márton magánzó, Kántor Károly közs. jegyző, Nagyvárad Magántisztviselők Egyesülete, Goldfinger Adolf fakereskedő, Szabó Gyula máv. számtiszt, Pogány Lajos máv. hivatalnok, Nemes Ignác máv. ellenőr, Székely Ignác, Vida Manó máv. ellenőr, Bodó Lajos máv. ellenőr, Gombos Benő ügynök, Földes Béla magánhiv., Csapó Lenke tanítónő, gróf Bethlen Aladár nagybirtokos, Bethlen Gabriella grófnő, Haas János magánzó, Kis József tanítójelölt, Nagy Dezső róm. kath. státus-igazgató, Pigethy Lajos p. ü. tanácsos, Seidberg Zsigmond kereskedő, Dolgos

Ignác vendéglős, Barthos László állatorvos, Pollák Gaston bányamérnök, Róth Jakab fakereskedő, Róth Jakabné, Spitzer Gáborné, Somlyó Arnold hivatalnok, Szentiványi Gyula hivatalnok, Török Ármín mérnök, Nyíry Kálmán ref. lelkész, Goldstein Manó joghallgató, Emili János kegyesrendi tan. jelölt.

Partolók:

(évi 2 koronával.)

Kábdebó István földbirtokos, Feldmann Frigyes könyvelő.

Turista- és fürdő-ügyi hírek.

Radna-Borberek. Az E. K. E. által egy évtizedig kezelt radnaborbereket a kincstár a folyó évben bérbe adta. A bérlet nagy igyekezettel munkálkodik a fejlesztés körül. A fürdő a folyó évben turista szempontból jelentőségében sokat nyert azáltal, hogy a szamosvölgyi vasút *Kisilváig* kiépült. A Kolozsvárról reggel 7 óra 25 perckor induló turista ma már délután 4 órakor Radnaborberekre lehet és másnap gyönyörű kirándulásokat tehet. (Ünökkő, Korongyos).

A baróti fürdő megnyitása. Barót székely nagyközségnek lelkes közönsége egy ásványvíz-fürdőt létesített, melynek hivatalos megnyitása folyó évi augusztus hó 11-én volt nagy ünnepek között. Az új fürdő helyi érdekek kielégítésére fog egyelőre szolgálni, de figyelemreméltó alkotás turisztasági szempontból is, mert Barót az ugynevezett Erdővidéknek legnagyobb községe.

A Gyilkostó megközelíthetősége. F. évi szeptember 1-én megnyílik a székely körvasútnak Csikszereda—gyergyószentmiklósi szakasza. Egy lépéssel közelebb lesz tehát a híres *Gyilkostó*, a *Nagy-Hagymás* és a *Lóhavas* azok számára, kik turista utjukban Brassó felől közelednek a Székelyföld természeti szépségeinek megtekintésére.

Szerkesztő: Merza Gyula.